

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 18.

Fredagen den 3 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren ankomna Kungl. Maj:ts brev:

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götas och Vendes Konung, tillbjuda Eder, ledamöter av riksdagens andra kammare, Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig!

Med djup tacksamhet för Försynens nåd meddela Vi Eder härigenom den glädjande underrättelsen, att Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten denna dag klockan 10.20 lyckligen blivit förlöst med en prins, som kommer att i det heliga dopet erhålla namnen Carl Gustaf Folke Hubertus och bära titeln Hertig av Jämtland samt kallas Carl Gustaf.

Förvissade att I, med Oss och Vårt Kungl. Hus delen glädjen över denna lyckliga tilldragelse, förbliva Vi Eder med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågne. Stockholms slott den 30 april 1946.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Uppläsningen härav ähördes av kammarens ledamöter stående.

Härefter yttrade herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag anhåller att kammaren i anledning av det upplästa kungl. brevet måtte uppdraga åt talmannen att till Hans Maj:t Konungen, Deras Kungl. Högheter Kronprinsen och Kronprinsessan samt de höga föräldrarna framföra kammarens lyckönskningar med anledning av den glädjande tilldragelsen.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt blev av kammaren bifallet; och beslöt kammaren tillika att lägga det upplästa brevet till handlingarna.

§ 2.

Justerades protokollet för den 25 nästlidna april.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg och ansökan:

Att *J. A. Persson* på grund av nephritis *ac.* är oförmögen att uppehålla sin befattning såsom riksdagsman från 29 april under 6 veckor intygas.

Falköping den 29 april 1946.

S. Pettersson,
lasarettsläkare.

Till riksdagens andra kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller jag vördsamt om ledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

Hallsberg den 30 april 1946.

Gunnar Falla.

Att riksdagsman *Gunnar Falla* tills vidare på grund av sjukdom icke kan delta i riksdagsarbetet intygas härmed.

Hallsberg den 30 april 1946.

Gunnar Bång,
prov.läk.

Kammaren beviljade herrar Persson i Tidaholm och Falla ledighet från riksdagsgöromålen, herr Persson i Tidaholm under sex veckor fr. o. m. den 29 nästlidna april och herr Falla tills vidare fr. o. m. den 30 april.

Slutligen meddelade herr talmannen, att herr *Pehrsson-Bramstorp*, som vid kammarens sammanträde den 5 februari med läkarintyg styrkt sig från och med den 4 februari tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid till statsutskottet propositionerna:

nr 239, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverket m. m.;

nr 240, angående vissa löneställnings- och ersättningsspörsmål vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, m. m.;

nr 241, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.; och

nr 242, angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m. hänvisades propositionen, i vad angick anslagsfrågorna, till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 244, angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m.; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 245, angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket; och

nr 246, angående anslag till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 477 av herr *Larsson* i Luttra;

nr 478 av herrar *Severin* i Gävle och *Orgård*;

nr 479 av herrar *Johansson* i Stockholm och *Nordström* i Kramfors;
nr 480 av herr *Hansson* i Skediga och fru *Gustafson*; och
nr 481 av herrar *Johansson* i Stockholm och *Nordström* i Kramfors;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 482 av fru *Alvén* och fru *Nordgren*;
nr 483 och 484 av herr *Henriksson*; och
nr 485 av herrar *Dahlgren* och *Jansson* i Örebro; samt

till särskilda utskottet motionerna:

nr 486 av herr *Senander m. fl.*;
nr 487 av herr *Andersson* i Löbbo *m. fl.*;
nr 488 av herr *Ohlin m. fl.*;
nr 489 av herr *Larsson* i Stockholm;
nr 490 av herrar *Andersson* i Alfredshem och *Lindholm*;
nr 491 av herr *Johansson* i Torp;
nr 492 av herr *Larsson* i Östersund *m. fl.*;
nr 493 av herr *Ekdahl*;
nr 494 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;
nr 495 av herr *Fagerholm*;
nr 496 av herr *Werner m. fl.*; och
nr 497 av herr *Persson* i Landafors *m. fl.*

§ 6.

Föredrogs, men bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 96—107, första lagutskottets utlåtanden nr 28—31, andra lagutskottets utlåtande nr 26, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10—12, samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 7 och 8.

§ 7.

Föredrogs den av fröken *Öberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående övervakningen av från sinnessjukhus utskrivna patienter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående vidtagande av åtgärder i syfte att tillgodoföra arbetsmarknaden partiellt arbetsföra pensionärens arbetskraft.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, med förslag till lag rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner m. m., nämligen

nr 498 av herr *Hagård m. fl.*;
nr 499 av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile; samt
nr 500 av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*

Vidare avlämnade herr *Hagberg* i Malmö en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 501, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 211, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47.

Härpå avgavs följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående vissa anslag till fångvården m. m., nämligen:

nr 502 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*;

nr 503 av herr *Hedlund* i Östersund och fröken *Öberg*;

nr 504 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Nilsson* i Göteborg; samt

nr 505 av herrar *Andersson* i Löbbo och *Persson* i Växjö.

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

fru *Johansson m. fl.*, nr 506, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 233, angående åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn;

herr *Hagård*, nr 507, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 233;

herr *Adolfsson*, nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående ombyggnad till normalspår av vissa av Blekingenätets järnvägar;

herrar *Hedlund* i Rådom och *Jonsson* i Skedsbygd, nr 509, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 237, angående prisutjämningsavgifter m. m.;

herr *Stattin m. fl.*, nr 510, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237;

herr *Ohlin*, nr 511, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222, med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten; och

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 512, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 10.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 249, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fri undervisningsmateriel åt folkskolebarn m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 196 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsrådet och yrkesinspektionen;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till barnavdelningar vid lasarett m. m.;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till förlossningsvården; och

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörlig kredit för försvarets fabriksstyrelse.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 4 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att fru Humla, som vid kammarens sammanträde den 9 nästlidna april med läkarintyg styrkt sig från och med den 8 april tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 248, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 2 mom. lagen den 18 juni 1937 (nr 382) om barnbidrag, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Karlsson i Stuvsta till mig riktat följande frågor.

Har den framtida användningen av Bogesunds gods och därvid frågan om dess användning för föreningsjordbruk eller statligt mönsterbruk varit föremål för Kungl. Maj:ts övervägande och är statsrådet beredd delgiva kammaren resultatet härav?

Om ett sådant övervägande icke ägt rum, är herr statsrådet i tillfälle delgiva kammaren sin mening om huruvida Bogesunds gods bör kvarstanna i statlig ägo?

Lagen om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom, vilken antagits av riksdagen den 27 mars 1946, trädde i kraft den 30 i samma månad. Efter framställning från jordbrukskommissionen i Stockholms län och stad beslöt Kungl. Maj:t sistnämnda dag att fideikommisssegendomen Bogesund skulle mot lösen avstås till kronan samt att domänstyrelsen skulle för kronans räkning taga egendomen i besittning sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats. Stämning delgavs fideikommissets innehavare, friherre Nils von Lantingshausen von Höpken redan samma dag den 30 mars. Målet skall förekomma inför Södra Roslags häradsrätt den 10 maj 1946.

Det torde kunna förväntas att expropriationsmålet mot friherre von Höpken angående ersättning för egendomen kommer att taga avsevärd tid i anspråk med hänsyn till egendomens storlek och beskaffenhet i övrigt. En trängande uppgift är därför att iordningställa det material, som av kronan behöver återopas i processen. Domänstyrelsen kommer härvid att biträda med uppskattning och beräkningar i skilda hänseenden. En annan uppgift av brådskande natur är att snarast preliminärt sätta jordbruket och skogsbruket i något så när godtagbart skick. För närvarande är domänstyrelsen även sysselsatt med att uppgöra planer

Svar på interpellation. (Forts.)

rörande iordningställande av egendomen samt angående disponeringen därav under den tid expropriationsmålet pågår.

Rörande den mera definitiva dispositionen av Bogesund ha ännu inga utredningar företagits. Då dylika planer icke böra sättas i verket, förrän egendomen slutgiltigt övergått till staten, torde tillräcklig tid för erforderliga överväganden stå till buds. Min avsikt är dock att inom den närmaste tiden upptaga denna fråga till prövning. I avvaktan härför kan jag icke giva närmare upplysningar om egendomens användning för framtiden. Vad den framtida äganderätten angår torde dock såvitt nu kan bedömas övervägande skäl tala för att densamma i huvudsak bör kvarbliva hos staten. Givet är dock, att i speciella fall försäljning av vissa delar kan ske. En särskild fråga gäller läggningen av jordbruksdriften inom egendomen. Olika möjligheter föreligga för visso här. Åtskilligt av vad interpellanten härutinnan anfört torde böra prövas. Emellertid lär interpellanten något ha missuppfattat jordbrukets beskaffenhet å Bogesund. Visserligen är åkerarealen ansevärd, nära 700 hektar, men den är mycket splittrad, vilket även framgår därav, att i början av 1900-talet, innan vanhävden på allvar satte in, här funnos 20 bebyggda hemman och 103 bebyggda lägenheter. Det är därför svårt att på förhand avgöra om förutsättningar för verkliga storbruk föreligga.

Vidare yttrade

Herr Karlsson i Stuvsta: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. I detta tack inbegripes också tillfredsställelsen över svarets innehåll.

Orsakerna till att denna interpellation framställdes voro dels vissa kannstoperier i pressen angående såväl frågan om godsets kvarstannande i statlig ägo som också frågan om dess framtida användning, dels vissa meningar härom, som jag ansåg redan nu borde framföras. Jag förstår naturligtvis, om regeringen ännu inte tagit vare sig definitiv eller preliminär ståndpunkt till dessa frågor. Jag vill naturligtvis inte heller söka utläsa mera ur interpellationssvaret än vad som verkligen återfinnes där, men det synes mig som om de meningar i dessa frågor, som kommit till uttryck i svaret, i mångt och mycket sammanfalla med dem som kommit till uttryck i interpellationen. Statsrådet ansåg sålunda dels övervägande skäl tala för att åtminstone större delen av godset bör förbli i statlig ägo, dels att åtminstone vissa i interpellationen framkastade förslag beträffande egendomens framtida användning böra prövas.

Jag ber, herr talman, att ännu en gång få tacka för interpellationssvaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 249, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 498 av herr *Hagård m. fl.*;

nr 499 av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile; och

nr 500 av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

- nr 501 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*;
 nr 502 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*;
 nr 503 av herr *Hedlund* i Östersund och fröken *Öberg*;
 nr 504 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Nilsson* i Göteborg;
 nr 505 av herrar *Andersson* i Löbbo och *Persson* i Växjö;
 nr 506 av fru *Johansson m. fl.*;
 nr 507 av herr *Hagård*; och
 nr 508 av herr *Adolfsson*;

till bevillningsutskottet motionerna:

- nr 509 av herrar *Hedlund* i Rådom och *Jonsson* i Skedsbygd; och
 nr 510 av herr *Stattin m. fl.*; samt

till särskilda utskottet motionerna:

- nr 511 av herr *Ohlin*; och
 nr 512 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*

§ 6.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om omläggning av riksdagens budgetarbete.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

*Anslag till
vissa bygg-
nadsarbeten
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa byggnadsarbeten m. m.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
byggnads-
arbeten m. m.
för flygvapnet.*

Punkten 7, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för flygvapnet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! På denna punkt har bland annat föreslagits ett anslag av 190 800 kronor för inköp av mark till en bombfällningsplats för Hallands flygflottilj. Av propositionen och övriga handlingar framgår emellertid, att det för närvarande inte finns någon bombfällningsplats i södra Sverige, och därför är det väl troligt, att fältet kommer att användas även av andra flygflottiljer än Hallands.

Området omfattar omkring 1 250 hektar och utgöres huvudsakligen av skogsmark och mossar, och man kan inte säga annat än att det är lämpligt för ändamålet. Emellertid framgår det av propositionen, och det påpekas även av utskottet, att det inom detta område ligger två fastigheter och att det finns möjlighet att förskjuta bombfällningsplatsen så, att den ena av dessa fastigheter kan räddas och kostnaderna härigenom minskas.

Under utskottsbehandlingen har jag försökt att få närmare reda på hur förhållandena ligga till. Därom kan föga inhämtas av handlingarna i ärendet, och inte heller inom utskottet kunde upplysningar härom lämnas. Jag har emellertid varit i kontakt med de kommunala myndigheterna där nere och fått litet närmare upplysningar. Den ena av de båda fastigheter som ligga inom ifrågasvarande område heter Viltrabygget. Den är värderad till 8 000 kronor och äges av en direktör i Malmö. Den brukas inte längre och ägaren bor inte

Anslag till byggnadsarbeten m. m. för flygvapnet. (Forts.)

där. Jag tror därför ingen anser att någon skada skulle ske om den inlöstes av kronan. Däremot ligger det annorlunda till med den andra fastigheten. Det är ett något större ställe som kallas Lassabygd, värderat till 29 000 å 30 000 kronor. Märkligt nog har inte ägaren själv, Åke Svensson, tillfrågats, huruvida han är nöjd med detta pris. Själv värderar han fastigheten till 35 000 kronor. Det är hans fädernehem som han övertagit för tre år sedan, och han vill gärna bo kvar där. Han är nu 28 år gammal och gift sedan tre år tillbaka. Frågan är nu om han, för den händelse skjutfältet kan förläggas så att han får bo kvar, har möjlighet att få ersättning för det intrång, som dessa militärer göra på platsen. Enligt uppgift har det nu i vår fraktats en hel massa tung tross på vägarna, som därigenom blivit sönderkörda och nästan ofarbara, utan att han blivit tillfrågad eller fått någon skadeersättning. Om staten nödgas lägga beslag på stora jordområden, bör naturligtvis staten ersätta den skada och det intrång, som åsamkas de på området boende, vare sig dessa skola bo kvar eller flytta.

Här föreligga alltså två problem, som jag velat anmäla för kammaren till det gagn det kan åstadkomma. Om denne person skall sälja sitt ställe till staten, bör han givetvis tillfrågas, om han är nöjd med priset, och om han skall bo kvar, bör han få ersättning för skada och intrång, som han kan lida.

Sedan, herr talman, tillkommer en annan omständighet. Vad denne man är oroad för det är att han så, nyligen tillträtt hemmanet och är rädd för att han skall drabbas av skatt för s. k. realisationsvinst och få betala ett avsevärt belopp i skatt, och då lider han givetvis en mycket stor skada.

Det sägs i propositionen, att om en förskjutning av området kunde äga rum, så att den ena fastigheten komme utanför området, skulle statens kostnader kunna reduceras. Nu ligger det emellertid så till att flottiljchefen och andra personer varit där nere och förhört sig om att köpa ytterligare mark från ett tredje ställe. Det brukar vara så, att bara militärerna komma dit och få fast fot, vilja de gärna utvidga, och det blir säkerligen då inte billigare utan dyrare. Jag begagnar detta tillfälle att säga, att jag tycker det är underligt att — som många gånger hänt — militären underhandlar och köper, medan regering och riksdag sätts i efterhand och bara få konfirmera det som redan skett.

Jag tror det är anledning för det statsråd, som har hand om detta ärende, att observera det jag här påpekat och se till att den skada eller det intrång, som sker, blir ersatt till sitt fulla värde, oavsett om den person, som lider skadan eller intrånget, skall bo kvar på platsen eller icke.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till småskoleseminarierna;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till Medicinalstyrelsen: Avlöningar m. m.;

nr 101, i anledning av väckta motioner angående upphörande av den »erkänsla», som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till Lunds domkyrka;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till landsfogdarna m. fl.;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.; och

nr 29, i anledning av väckt motion om utredning angående sänkning av emeritiåldern för ordinarie präster.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1946 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 156, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap; och

2) lag om ändrad lydelse av 14 kap. 26 § strafflagen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nr 283 i första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Velander* samt nr 441 i andra kammaren av fru *Ewerlöf m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte beakta vissa i motionerna framförda synpunkter i fråga om utformningen av de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen — för sin del antaga i utlåtandet intagna, såsom utskottets betecknade förslag till

1) Lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap;

2) Lag om ändrad lydelse av 14 kap. 26 § strafflagen;

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 283 och II: 441, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Löthner*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru **Ewerlöf**: Herr talman! Som motionär tillåter jag mig framföra några synpunkter på detta ärende. Jag skall endast uppehålla mig vid den föreslagna särskilda social-medicinska indikationen i 1 § 2) i förevarande lagförslag trots att jag med mitt lekmanaförnuft har svårt att förstå utskottets förslag till strafflagsändring. Ifrågavarande bestämmelse innehåller att havandeskap må avbrytas när med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt kan antagas, att hennes kroppsliga eller själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom barnets tillkomst och vården om barnet. Jag vill från början framhålla, att jag är fullt på det klara med att denna nya indikation upptagits i det behjärtansvärda syftet att minska antalet illegala aborter, att få dem som nu störta i väg till kvacksalvare att vända sig till de legala instanserna, där ingrepp kan ske med minsta möjliga risk för kvinnans liv och hälsa, och där man kanske kan tala en del till rätta. Jag måste emellertid också, herr talman, framhålla, att jag är fullt övertygad om att den skulle komma att öka det totala antalet aborter. Innan jag går in på att motivera denna min övertygelse, skall jag be att få göra en kort översikt över abortfrågans tidigare behandling.

År 1935 kom abortkommittén med sitt betänkande, där det föreslogs införande av en rent social indikation vid sidan av den eugeniska och den humanitära. Därvid förutsattes, att havandeskap utan reglering i lag skulle kunna avbrytas på medicinsk indikation. Lagrådet avvisade emellertid de sociala indikationernas införande och ville i stället ha en blandat social-medicinsk indikation. Lagrådet föreslog att hänsyn skulle tagas inte endast — som vid rent medicinsk indikation — till kvinnans fysiska eller psykiska sjukdom, utan även till hennes fysiska eller psykiska svaghet. Lagrådet motiverade sin ståndpunkt att havandeskap icke borde få avbrytas vid rent sociala indikationer med att det var ytterligt svårt såväl att i lag beskriva rent sociala indikationer som att få fasta och objektiva hållpunkter för dylika indikationers beaktande vid rättstillämpningen. Samma uppfattning kom också till synes i befolkningskommissionens år 1937 avgivna yttrande. Även befolkningskommissionen avvisade den sociala indikationen och förordade blandat social-medicinska indikationer. Denna ståndpunkt kom också till uttryck i 1938 års lag.

Så komma vi fram till befolkningsutredningens betänkande år 1944. Även denna utredning går emot de sociala indikationerna. Den framhåller, att man inte bör söka minska antalet illegala aborter genom att legalisera aborterna, utan man bör i första hand söka nedbringa det totala antalet aborter. Befolkningsutredningen kommer dels med allmänt abortprofylaktiska, ekonomiska och sociala förslag och dels förordar den ett mera effektivt utnyttjande av möjligheten till abort på blandat social-medicinska indikationer samt införande av klagorätt för kvinnor som nekats abort.

Departementschefen har i förevarande proposition inte tagit upp förslaget om klagorätten, men däremot har han föreslagit en utvidgning av den social-medicinska indikationen. Han anser, att de medicinska kraven böra avtrubbas och det sociala momentet starkare understrykas, och med hänsyn härtill förordar han således införande i 1 § 2) av en särskild social-medicinsk indikation. Hänsyn skall tagas inte endast till kvinnans tillstånd vid prövningstiden och barnets till-

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

komst. utan även till hennes levnadsomständigheter i övrigt, till barnets vård, till den framtida utvecklingen. Då frågar jag, herr talman, vad är detta — om hänsyn skall tagas till kvinnans levnadsomständigheter, till värden om barnet, till den framtida utvecklingen — annat än ett hänsynstagande till hennes ställning på arbetsmarknaden och till hennes ekonomiska förhållanden; vad är det annat än en rent social indikation?

Ha vi då något erfarenhetsmaterial att falla tillbaka på när det gäller de sociala indikationerna? Inte mycket, därför att det för närvarande inte finns något land i världen där abort på rent sociala indikationer är tillåten. Vi ha dock ett visst erfarenhetsmaterial att bygga på, därför att abort på dylika indikationer under viss tid varit tillåten i två länder: Lettland och Ryssland. I Ryssland infördes år 1920 en lag, som medgav abort på sociala indikationer. Det tillsattes kvinnokommittéer med läkarinslag, till vilka de abortsökande kunde vända sig och där hänsyn i första hand togs till kvinnans ekonomiska ställning. De abortsökande togos i tur och ordning in på statens sjukhus alltefter som tillgången på vårdplatser medgav det, dock hade ensamstående och arbetslösa förtursrätt. Sedan denna lag tillämpats i 16 år, ändrades den år 1936, därför att man gjort den erfarenheten, att det totala antalet aborter icke hade minskat sedan denna lag infördes. År 1925, sedan lagen tillämpats i fem år, konstaterade man till och med, att de illegala aborterna överstego de legala i antal.

Måste man inte medge, för att återvända till den i nu förevarande lagförslag upptagna särskilda social-medicinska indikationen, som jag har tillåtit mig kalla en rent social indikation, att om det finns stöd i lagen för att hänsyn skall tagas inte endast till kvinnans tillstånd vid provningen eller tillkomsten av barnet, utan även till hennes framtida möjligheter att taga hand om barnet, detta måste befordra abortmentaliteten och att det måste medföra att de ogifta kvinnorna i större utsträckning än hittills söka abort i den situation i vilken de befinna sig vid konstaterande av graviditet?

Nu vet jag, att jag kommer att möta den invändningen, att det är just detta man vill, att dessa kvinnor skola vända sig till legala institutioner, och det tror jag också kommer att ske i större utsträckning. Men jag tror i alla fall att det kommer att befordra abortmentaliteten, det kommer att inspirera kvinnor till att på grund av sociala förhållanden söka abort i mycket större utsträckning än nu är fallet, och det är inte så underligt. Det vore nästan övermänskligt att begära att unga ogifta kvinnor eller överhuvud taget ogifta kvinnor i den ytterligt ömtåliga tid som havandeskapets första månader är, då ju detta ställningstagande skall ske, skulle kunna med lugn och balans se fram emot huru de, kanske ensamma under hela livet, skola kunna taga hand om det väntade barnet, även om erfarenheten visar, att kvinnorna ofta då det är för sent ångra ett abortingripande. Det är under den första ömtåliga tiden som det är så ytterligt svårt för dem att kunna lugnt bedöma situationen. Och måste inte den föreslagna lagbestämmelsens införande — även om vi utgå ifrån att vi ha en ansvarskännande läkarkår — göra det svårare för läkarna än vad det nu är att avvisa de abortsökande kvinnorna? Måste det inte även för dem innebära en ökad svårighet att det finns en bestämmelse i lagen som säger, att även kvinnans levnadsomständigheter, hennes ekonomiska förhållanden, måste tagas med i räkningen? Jag är djupt övertygad om att detta kommer att öka antalet aborter, hur välmenande än avsikten varit med införandet av denna särskilda indikation.

Jag tror att de åtgärder, som befolkningsutredningen har föreslagit i abortprofylaktiskt syfte, äro mycket värdefulla. De äro: sexuell upplysning, undervisning i födelsekontroll, vissa sociala och ekonomiska hjälpåtgärder, ut-

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

(Forts.)

vidgning av arbetstagarnas rätt vid barnsörd, inrättande av kuratorsinstitutionen och fri havandeskapsdiagnos. Dessa förslag äro utomordentligt betydelsefulla, och en del av dem ha redan lagfästs av 1945 års riksdag. Ännu viktigare är emellertid hela samhällets inställning till de ogifta kvinnorna. Vi måste göra klart för oss själva och också visa det, att ogifta mödrar, som taga hand om sina barn och uppfostra dem, äro värda all aktning. De måste också få klart för sig, att den aktning, som de kunna känna för sig själva, betyder oändligt mycket mer än att de vinna allas aktning, ty detta kunna de ändå aldrig göra, eftersom brackor alltid komma att finnas. De måste också få klart för sig, att vi anse att de utomäktenskapliga barnen äro lika värdefulla som de inom äktenskap födda. Jag tror att dessa samfällda åtgärder och en sådan inställning till frågan är lösningen, icke att uppluckra ansvaret och minska respekten för livet. Respekten för livet, ja när det gäller gamla och sjuka, de må vara hur gamla och sjuka som helst, då visa vi respekt för livet, en respekt som är helt på sin plats, men när det gäller fostret, som dock har livets alla möjligheter, då anser man, att dess fortvaro bör göras beroende av ekonomiska hänsyn.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka, att punkt 2 i 1 § måtte utgå ur utskottets förslag, och jag tillåter mig också att till kammaren rikta en varm vädjan att biträda detta mitt yrkande.

Häri instämde herr *Hagård*, fru *Boman* och herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Osterman**: Herr talman! Som ju var att vänta, så finns det, då en så brännbar fråga som den här står på dagordningen, mycket olika meningar beträffande vad som uppfattats och i viss mån kanske bör uppfattas som en utvidgning av abortlagens tillämpningsområde. Jag kan mycket väl förstå, att fru Ewerlöf utifrån sina synpunkter ställer sig avvisande till ändringen, jag är själv mycket betänksam mot en utveckling, som kunde innebära en flytande övergång till rent sociala abortindikationer, ett mycket tänjbart begrepp. Om vi skulle komma så långt, att vi accepterade en sådan utveckling, torde det väl knappast löna sig att uppehålla en fiktion av gränsdragning mellan legala och andra aborter i annan mån än att endast de som utföras av legitimerad läkare skulle betraktas som legala. Det förefaller mig också som om man ibland väl mycket tryckte på förekomsten av smutsabortörverksamheten som en anledning till uppmjukning av abortlagen. Ätminstone synes det mig som läkare klart, att man också och framför allt bör ha positiva skäl för sitt handlande. Enbart den omständigheten, att en kvinna kan befaras vända sig till en kvacksalvare för att få sitt havandeskap avbrutet, är ej tillräckligt skäl för att man skall skapa motsvarande möjligheter på legal väg.

På sista tiden har det från läkarhåll riktats en viss kritik mot abortlagens handhavande av de ansvariga myndigheterna, men den har snarast gått ut på att lagen redan nu givits en för vid tolkning, då det gäller den rent medicinska indikationen. Beträffande den eugeniska och humanitära finns det väl däremot knappast någon meningsskiljaktighet. Det är framför allt gynekologerna i Stockholm, som påstått att utan bärande skäl i många fall abort beviljades på medicinskt-psykiatriska grunder, och man har därvid pekat på den betydande ökningen av legala aborter under de två sista åren (flera hundra procent jämfört med siffrorna för fem år sedan), vilken ökning till största delen faller på medicinska, psykiatriska fall. Det är vanligen fråga om s. k. psykogena depressioner, d. v. s. sådana förstämningstillstånd, som kan sättas i samband med yttre inflytelser, oftast då det olägliga havandeskapet som sådant. I ett stort

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

antal dylika fall förekommer självmordsrisk eller i varje fall självmordshot. Det ligger i sakens natur, att utredningarna i dylika fall ofta inte bli fullständiga, att man i mångt och mycket måste lita till kvinnans egna uppgifter förutom de egna iakttagelserna, och överhuvud kan man nog säga, att risken för felbedömningar ej är obetydlig. Men å andra sidan får man taga denna risk för att inte i ett mycket större antal fall, där abort är indicerad och nödvändig, något skall bli försummat. Vid det medicinska avgörandet måste ju tillståndet som sådant vara av avgörande betydelse, mindre de orsaker, som framkallat det samma, det må nu vara ekonomiska bekymmer, äktenskapligt trassel eller havandeskapet som sådant. På det sjukhus, där jag har mitt arbete, göra vi gärna i oklara fall så, att vi föreslå en kvinna, som lider av depression och som söker för abort, att lägga in sig på sjukhuset någon tid för grundligare utredning av hennes förhållanden, observation av tillståndet och behandling av depressionen. Finna vi då anledning till abort utföres denna under sjukhusvistelsen. I vissa fall har förstämningen gått över utan att något ingrepp måst företagas, och å andra sidan har det ofta hänt, att allvarligare sjukdomar än en psykogen depression avslöjat sig under observationen, sjukdomar som motivera en abort av eugeniska skäl. Jag tror, att ett bättre samarbete mellan läkarna, operatör och psykiater, skulle klara upp många fall, där indikationerna te sig tveksamma.

Om orsakerna till ökningen av aborterna på medicinsk indikation under senare år kan man i brist på kännedom om alla bidragande faktorer endast yttra sig med stor försiktighet. En orsak bör väl rimligtvis antagas vara att lagen blivit mera känd i olika sociala instanser och bland allmänheten, och om antalet konsultationer hos läkare och ansökningar ökar, blir resultatet också en ökning av antalet beviljade tillstånd, även om indikationerna och lagens tillämpning icke ändras.

Den fråga, det nu närmast gäller, ligger på ett annat plan. Här vänder sig kritiken mot att lagen på ett annat indikationsområde, det socialt medicinska, kommit att tillämpas i allt för ringa omfattning, i ett 50-tal fall på fem år. Även om statistiken kan vara vilseledande, det måste finnas mängder sådana fall, som kommit in under andra grupper, så rör det sig sannolikt om ganska låga siffror, som visa, att denna abortanledning allt för litet beaktats. Mot att ge den ökad aktualitet kan därför i och för sig intet vara att invända. Man kan väl dock ifrågasätta, om detta inte kunnat ske genom att medicinalstyrelsen med påpekande av förhållandet givit ut några skriftliga anvisningar till tjänsteläkare och socialvårdstjänstemän.

I fråga om den utformning, som den nya punkt 2 i lagens första paragraf fått, måste man emellertid medge, att det inte bara är fråga om ett förtydligande tillägg till den förra socialmedicinska indikationen, svaghet, utan om en utvidgning av indikationsområdet. Inte endast en aktuell situation med viss svaghet hos kvinnan och insufficiens av hennes kroppsliga eller psykiska krafter skall spela in vid ståndpunktstagandet utan även en beräknad olycklig utveckling på detta område. Man måste säga sig, att här kommer att ställas ganska stora krav på läkarens divinatoriska förmåga. Å andra sidan är det ju inte omöjligt att ställa en sådan prognos, om utredningen och undersökningen utföres med stor omsorg och grundlighet och hänsyn toges till kvinnans psykiska konstitution och alla faktorer i det förflutna. Många gånger kan säkert en tillräcklig utredning icke åstadkommas utan observation på sjukhus, och här kunna de planerade psykiatriska avdelningarna vid lasaretten få en betydelsefull uppgift, när det är fråga om psykiatriskt betonade fall. Men man måste också förutsätta, att medicinalstyrelsens och läkarnas diskretionära prövningsrätt bibehålles oförkränkt och att i oklara fall tillstånd hellre vägras än lämnas.

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

(Forts.)

Jag tror inte, att man behöver befara några revolutionerande nyheter i tillämpningen av abortlagen, om vi anta denna lagändring med det förbehållet, att den inte får bli en inkörsport till en utvidgning till rent sociala indikationer. Den kommer endast att göra rättvisa åt en tidigare förbisedd grupp av hjälpsökande. Några fasta garantier för en utveckling i icke önskvärd riktning finnas ej. Jo, kanske en, herr talman, den svenska läkarkåren, som är av ett mycket konservativt kynne. Ingen kan påstå, att dessa ingrepp äro populära bland läkarna, som i bevarandet av liv se sin främsta uppgift. I denna konservatism ligger en garanti för att lagen även i fortsättningen tillämpas med nödig försiktighet.

Herr talman! Jag för min del hyser inga större betänkligheter mot att rösta för bifall till den föreslagna lagändringen.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag försäkrar kammaren, att inom första lagutskottet har rätt samma bekymmer och tveksamhet beträffande denna lagstiftning, som fru Ewerlöf här givit uttryck åt. Jag har själv under alla de år jag tillhört första lagutskottet, som har att behandla sådana frågor som den nu föreliggande, intagit en mycket konservativ ståndpunkt. Jag har nämligen förlitat mig på, att man genom upplysning och sociallagstiftning skulle kunna hämma den utveckling, som de illegala aborterna tagit. Men allt sådant har hittills visat sig vara verkningslöst. Vi ha år 1917 genom lagstiftning vårdat oss om de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar genom barnavårdsmannainstitutionen. Jag var ung riksdagsman då, och vi drömde om, att detta institut skulle bli ett verkligt stöd åt ogifta mödrar och att därigenom de illegala aborterna skulle upphöra. Den lagens idéella innebörd blev en illusion. Barnavårdsmannainstitutet blev mera fiskaliskt än idéellt. Vi ha sedan lagstiftat på livets alla områden för att neutralisera de ekonomiska bekymmer, som skulle tvinga en ogift kvinna att underkasta sig den riskfyllda aborten. Men det oaktat ökar varje år de illegala aborterna, som nu beräknas till 10 000 per år, men som enligt vad sakkunskapen säger utan överdrift kunna beräknas till 20 000.

Varje abort är moraliskt stötande, men ännu värre är att varje illegal abort medför risk till liv och hälsa för den kvinna som underkastar sig densamma, och risk för kvinnan att möta strafflagen förefinnes även. Man frågar sig då vilka åtgärder som äro påkallade för att man skall kunna förhindra den utveckling, som de illegala aborterna tagit. Ja, jag för min del har numera kommit till den uppfattningen, att för att förhindra de olyckor, som uppstå genom illegala aborter, måste kvinnan vid abort få rådgöra med legitimerad läkare. Jag förstår icke varför man reagerar så våldsamt mot den lagändring, som här föreslås. Den social-medicinska indikationen tillfredsställer icke mig, men av helt andra skäl än de fru Ewerlöf anförde. Jag skulle — ehuru intet annat rike i världen gått in för en sådan lagstiftning — icke rygga tillbaka för att i lagen införa en renodlad social indikation för abort. Varför? Ja, icke därför att man på det sättet skulle göra det lättare för kvinnorna att abortera, nej, visst icke! Hela denna lagstiftning beror givetvis på den tilltro man har till de medicinska myndigheterna och vår läkarkår. Jag har den uppfattningen att vår läkarkår liksom också den medicinska myndigheten, vilka tagit till sin livsuppgift att rädda liv och bota människor till hälsan, skulle — om den komme i kontakt med förtvivlade kvinnor — kunna avvärja många även legala aborter. Det skulle för mig vara alldeles orimligt att tänka mig att medicinalstyrelsen och läkarna skulle i fall av social indikation medverka till abort utan att starkt bärande skäl därtill föreläge.

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

Varför kommer man icke till rätta med aborterna genom sociallagstiftning, och varför kommer man icke till rätta med aborterna med strafflagens bestämmelser? Jo, därför att samhället ännu icke har givit moraliskt erkännande åt mödrar utom äktenskapet. Det är icke fruktan för att icke kunna försörja sitt barn, som tvingar den ogifta kvinnan att abortera. Det är icke fruktan för besväret med att fostra och uppfostra barnet som utgör hennes största bekymmer, när hon kommit i omständigheter; det är samhällets *hårda och grymma dom* hon är rädd för. Fru Ewerlöf sade fullt riktigt, att det måste vara samhällets uppgift att så vårda de utomäktenskapliga barnen att de få samma skydd och samma ställning i samhället som de inom äktenskap födda. Men därmed kommer man inte långt. Åt de utomäktenskapliga barnen ger samhället redan nu skydd på allt sätt, men deras mödrar gå alltjämt ärelösa. Detta är icke ett för starkt uttryck av mig. Jag har under min 27-åriga verksamhet som barnavårdskonsulent lagt märke till, att de kommunala myndigheterna, liksom den stora allmänheten, döma mödrar till utomäktenskapliga barn ärelösa. Samma dom möter hon icke så sällan av sina föräldrar, och mannen har ofta endast det rådet att giva: sök upp abortören. Så länge samhället behålls av slika känslor hjälper det föga hur mycket vi än sociallagstifta. Kvinnorna riskera hellre liv och hälsa än de våga bära ärelöshetens stämpel som ogift moder. Först när missaktningen för de ogifta mödrarna blivit bortarbetad, ja, först då kunna vi införa en sådan lagstiftning, som den fru Ewerlöf talade om.

Jag sade tidigare, att jag icke skulle tveka att gå in för en rent social indikation. Jag gör det därför att jag litar på våra läkares omdöme och ansvarskänsla, och jag tror, att en sådan indikation icke skulle komma att leda till så många legala aborter, som man befarar. Jag förordar en sådan indikation därför att i den förtvivlan dessa kvinnor befinna sig, skulle de lockas att rådgöra med läkare, som skulle bli i tillfälle att föreställa dem risken av en abort och övertyga dem om att moderskapet icke är vanhedrande, om detsamma bäres hedersamt. Läkaren skulle också bli i tillfälle att sammanföra kvinnan med den sociala kuratorn, vilken skulle i hög grad stödja henne.

När det emellertid är meningslöst att yrka på en social indikation — det skulle vara orimligt att ställa ett sådant yrkande med hänsyn till den stämning som råder i detta fall — biträder jag förslaget om införande av en ny socialmedicinsk indikation såsom varande ett steg i rätt riktning. Det blir alltjämt, fru Ewerlöf, den medicinska indikationen som blir avgörande; den renodlade medicinska är visserligen litet uttunnad, men den socialmedicinska indikationen är övervägande en medicinsk indikation. Läkaren skall ta hänsyn till hälsotillståndet hos kvinnan vid det tillfälle då abort skall ske och till hennes möjligheter att i framtiden utan att skadas till hälsan kunna försörja sitt barn. Jag har inom första lagutskottet reagerat mot lagutskottets skrivsätt, varigenom utskottet fullständigt utdömt en renodlad social indikation. Den kommer förr eller senare, det är min bestämda uppfattning. Men det är ett steg i rätt riktning, som justitieministern tagit genom den föreliggande propositionen. Den tillfredsställer åtminstone mig tillnärmelsevis, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Gustafson*, fru *Västberg*, fru *Ekendahl*, fru *Björck*, fru *Johansson*, herr *Paulsen*, fru *Nordgren*, fru *Eriksson*, fröken *Olsson* och fru *Svedberg*.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag skall alls icke yttra mig i den sak, som här föreligger såsom stridsfråga. Och jag skulle överhuvud icke ha yttrat mig,

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

(Forts.)

om jag icke hyst fruktan för att min tystnad på vissa håll skulle komma att missförstås. Jag skulle icke heller ha begärt ordet, om icke lyckligtvis herr Mosesson för ögonblicket vore frånvarande. Jag vill nämligen högst ogärna med mina ord kränka någons känslor, och han brukar ju alltid bli särskilt upprörd, när jag talar i frågor av denna art.

Jag skall, herr talman, bli synnerligen kortfattad och vill därför endast säga, att det är alldeles uteslutet att få någon som helst rätsida på denna sak, förrän kriminaliseringen av aborterna helt och hållet upphört. Jag har, herr talman, vid en mängd tillfällen berört denna fråga här i kammaren, jag tror bortåt ett tiotal gånger. Sista gången det skedde utvecklade jag ganska utförligt mina synpunkter på frågan. Jag hänvisar till detta sista anförande, och vill nu endast kort och gott erinra därom, att man aldrig kunnat påvisa någon *saklig* grund för kriminaliseringen av aborterna; men väl har man kunnat vidlyftigt åberopa sig på *känsluskäl*. Vidare har jag påvisat, att kriminaliseringen upphörande skulle utgöra en verklig välgärning för samhället. Vi skulle slippa ifrån det fruktansvärda kvacksalveriet på detta område, och de unga mödrarna skulle med förtroende kunna hänvända sig till på området skickliga läkare.

Herr talman! Jag har som sagt icke velat göra något detaljinlägg i det just nu till debatt föreliggande ämnet, utan jag har endast velat uttala dessa ord, på det att icke min tystnad skulle kunna förstås så, att jag numera övergivit den ståndpunkt, som jag så ofta pläderat för här i kammaren.

Fru **Linderot**: Herr talman! Första lagutskottets förslag innebär en tydlig förbättring, men hur gott syftet än är, så avhjälpas ändå icke därmed svårigheterna för tusentals kvinnor i Sverige.

I övrigt skall jag be att få instämma i nästan allt vad herr Hedlund i Östersund anförde. Herr Hedlund sade: Samhället gör allt för att stödja de ogifta mödrarna. Det underlåter att lämna dem moraliskt stöd och utsätter dem till följd härav för frestelsen att söka få abort utförd. Herr Hedlunds påstående är missvisande. Befolkningsutredningen säger i denna sak att, på sätt tydligt framgår av doktor Inghes utredning, det ännu är de *ekonomiska* svårigheterna, som äro den förnämsta orsaken till att så många kvinnor vända sig till kvacksalvarabortörer. Det är väl ingen som anser, att de ogifta mödrarna ha en sådan ställning i vårt samhälle, att de kunna taga emot sina barn utan bekymmer? Jag vågar påstå, att just de ogifta mödrarna ha den allra svåraste ställningen i vårt samhälle. Så länge de goda förslag, som nu ligga på riksdagens bord, icke äro genomförda, ha vi ingen rättighet att säga att samhället ger den ekonomiska trygghet som kvinnorna behöva för att verkligen kunna taga emot de barn de vänta.

Fru Ewerlöf sade, att syftet med reformförslaget var gott, men hon befarade att det totala antalet aborter icke kommer att minska. Varför skall man hysa en sådan farhåga? Jag är alldeles säker på att antalet legala aborter kommer att stiga och att de illegala aborternas antal kommer att minskas — och det är väl just det vi syfta till.

Det har icke vid årets riksdag motionerats i denna fråga från kommunisternas sida. Vi ha ansett det lagförslag, som ligger på riksdagens bord, och de uttalanden, som gjorts från regeringshåll, så positiva, att vi velat vänta och se hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Vi ha dock icke gått ifrån vår uppfattning att abort bör tillätas på rent sociala indikationer.

Fru Ewerlöf har i dagens debatt framhållit, att man bör ha aktning för

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

livet. Det är just aktning för livet som avhåller många kvinnor från att bliva mödrar. Det gäller ju för kvinnorna inte bara att föda barn. De skola också svara för att deras barn verkligen få leva människovärdigt. Den synpunkten är den avgörande. Här vill jag återigen hänvisa till doktor Inghe, som med stöd av erfarenheter från sin omfattande praktik framhåller, att vi, först när vi skänkt både gifta och ogifta mödrar den ekonomiska trygghet som behövs, ha rättighet att kriminalisera aborterna. Jag instämmer i vad herr Lundstedt här sagt, nämligen att kriminaliseringen måste bort. Så länge vi icke kunna ge mödrarna den ekonomiska trygghetskänsla som är nödvändig, så länge kunna vi icke kriminalisera aborterna.

Till slut vill jag fråga fru Ewerlöf var hon har fått sina uppgifter angående lagstiftningen i Sovjetunionen ifrån. Utskottet säger här på s. 13 att år 1925 medgavs från officiellt sovjettryckt håll, att antalet kvacksalvaraborter på landsbygden i själva verket översteg antalet legala aborter. Det tror jag är alldeles riktigt. Men 1925 funnos inte i Sovjetunionen de sjukhus, som skulle varit nödvändiga för att verkligen hjälpa alla de kvinnor, som behövde hjälp. Den senaste lagstiftningen ger vid handen, att när landet ekonomiskt hunnit så långt att det fanns möjligheter att ge mödrarna ekonomisk trygghet, då medgav man dem icke rätt till abort. Grunden till att man tog bort rätten att företaga abort var alltså att ekonomien blivit sådan, att kvinnorna icke behövde ha några ekonomiska bekymmer för moderskapet.

Herr talman! Jag ber att få instämma i första lagutskottets förslag till uttalande i denna fråga.

Fru **Ewerlöf** erhöll på begäran ordet för kort gemmäle och yttrade: Herr talman! Jag undrar, om det inte ligger ett missförstånd bakom fru Linderots uppfattning. Avsikten är väl inte att minska de illegala aborterna och öka de legala, utan avsikten är väl i stället att minska aborternas totalsumma. Detta har väl varit riktlinjen för utskottets arbete.

Fru Linderot frågade sedan varifrån jag hade hämtat uppgifterna från Sovjetunionen. Jag har hämtat dem ur utskottsutlåtandet. Jag kan gärna gå med på att den erfarenhet, som man fått efter fem års praktiserande av indikationen, nämligen att de illegala aborterna alltjämt överstiga de legala, inte var så mycket att bygga på. Men det måste väl ändå säga en hel del att 1920 års ryska lagstiftning om rätt till abort på social indikation avskaffades efter 16 år eller således år 1936. Detta söker fru Linderot förklara så, att Sovjetunionen vid den tiden kommit fram till sådana sociala och ekonomiska förhållanden, att den legala aborten inte längre behövdes. Den saken kan jag inte yttra mig om. Jag vet för litet om Sovjetunionen för det. Jag har endast uppfattat den omständigheten, att man efter 16 års tillämpning avskaffat lagstiftningen i fråga, som ett bevis på att experimentet inte utfallit på det sätt, som man tänkt sig att det skulle utfalla.

Vidare anförde

Herr **Håstad**: Herr talman! I fråga om den reform av abortlagen, som här diskuteras, delar jag i stort sett den uppfattning, som fru Ewerlöf givit uttryck åt, nämligen att man bör vänta och se verkningarna av de sociala åtgärderna.

Herr Hedlund i Östersund talade mera generellt om större frihet för kvinnorna och önskade en sådan utvidgning av gällande rätt, att även sociala indikationer helt skulle få bli utslagsgivande. Han talade om gamla för-

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

domar. En ny generation håller dock på att växa upp. Uppfattningen i hit-hörande ting har givetvis hittills bestämts av den äldre generationen. Dess grundsyn tarvar all respekt. Det är skäl i att vänta på verkningarna av den aktuella sociala lagstiftningen för mödrar och barn och de planerade sociala reformåtgärderna, innan nya steg tagas mot ovissa mål. Socialreformerna på detta område kunna omforma rättsuppfattningarna.

Jag har egentligen begärt ordet för att taga upp en annan fråga, nämligen frågan om de ändringar, som utskottet föreslår i 14 kap. 26 § strafflagen. Jag kommer därvid in på det spörsmål, som herr Lundstedt nyss berörde, nämligen frågan om kriminaliseringen av aborterna överhuvud taget. Där vill jag endast understryka, att den allmänna rättsåskådningen för närvarande icke på något sätt kan anses vara vunnen för den radikala ståndpunkt, som herr Lundstedt intar i denna fråga. Jag vill erinra om, att såväl 1935 års befolkningskommission som den nuvarande, av statsrådet Erlander ledda befolkningsutredningen vänt sig emot en mildring av 26 § i strafflagen. I propositionen framhålles även, att det ojämförligt största antalet remissinstanser intagit samma ståndpunkt som befolkningsutredningen. Likaså kan jag hänvisa till hur lagrådet 1938 bestämt motsatte sig någon mildring överhuvud taget. Endast ett fåtal instanser eller hörda myndigheter och organisationer, i första hand landsorganisationen och kvinnliga läkares klubb, ha påkallat en uppmjukning av straffreglerna. Det bör vidare nämnas att kriminalpolisintendenten i Stockholm och överståthållarämbetet, som väl få anses särskilt sakkunniga på detta område, alls inte förordat någon uppmjukning av § 26, men däremot ifrågasatt införande av åtalseftergift. Inte heller den allsidigt sammansatta socialvårdskommittén har egentligen gått på någon annan linje än den, som befolkningsutredningen följt. Det finns sannerligen ingen starkare ens för att mildra straffen, ännu mindre för att slopa kriminaliseringen.

Nu har justitieministern likväl föreslagit en regel som säger, att kvinnan skall kunna frias från straff, om »synnerligen mildrande omständigheter» föreligga. Jag skall icke vända mig mot denna bestämmelse i och för sig, även om den kan ingiva vissa betänkligheter. Utskottet har också enhälligt framhållit risken av att införa en generell straffrihetsregel vid sidan av en generell straffbestämmelse.

Vad som mest intresserat mig har varit utformningen av bestämmelsen om åtalseftergift. Herr statsrådet har i propositionen intagit den ståndpunkten, att obligatorisk straffrihet borde införas i fall, där synnerligen förmildrande omständigheter föreligga, men däremot har han inte där berört frågan om åtalseftergift. Med anledning av vad lagrådet framhållit har utskottet något modifierat det förslag, som justitieministern framlagt, men i gengäld infört ett institut med åtalseftergift. Som kammarens ärade ledamöter sett har detta institut konstruerats på det sättet, att först skall landsfogden — i Stockholm förste stadsfiskalen — pröva, huruvida åtal bör äga rum, och sedan skall justitiekanslern bestämma, om åtal skall få väckas. Det skall alltså föreligga skyldighet för överåklagare att underställa justitiekanslern frågan om åtal, dock endast om överåklagaren överhuvud finner skäl för att väcka åtal.

Man fäster sig här vid att det införts ett annat institut för åtalseftergift när det gäller kvinnor över 18 år än för kvinnor under 18 år. För kvinnor under 18 år gäller den allmänna lagstiftningen om åtalseftergift i fråga om minderåriga. Detta innebär att landsfogden, i Stockholm förste stadsfiskalen, har rätt att själv bedöma, huruvida åtal skall väckas eller icke. När det däremot gäller kvinnor över 18 år skall frågan underställas justitiekanslern i de fall, då överåklagaren ej anser sig kunna underlåta att åtala. Nu har utskot-

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

tet såsom skäl för sitt tillägg framfört, att »rättssäkerhets- och enhetlighets-synpunkter» kräva att åtalsfrågan regleras centralt. Med hänsyn till det allvarliga problem för unga flickor, som en abort är, kan man fråga sig, om det icke föreligger samma krav på enhetlighet i rättskipningen för dem som när det gäller kvinnor över 18 år.

Alldeles oavsett detta är själva konstruktionen av utskottets tillägg anmärkningsvärd. Det hade varit ganska naturligt, om åtalsrätten lagts i landsfogdens och förste stadsfiskalens händer, men att undantag från åtalsplikten hade måst godkännas av justitiekanslern. Nu tycks utskottet förutsätta, att såväl överåklagarna som justitiekanslern faktiskt skola ha rätt att medge åtals-eftergift. Ty paragrafen måste tolkas så att landsfogde, respektive förste stadsfiskalen i Stockholm, har rätt att bestämma att åtal icke skall väckas.

Jag skall ej ingå på frågan huruvida åklagare enligt svensk straffprocess-rätt har skyldighet att åtala, så snart sannolika skäl föreligga att den miss-tänkte gjort sig skyldig till brott, eller om det uteslutande är domstolarnas sak att avgöra, om förmildrande omständigheter föreligga och straffrihet därför skall ifrågakomma. Jag konstaterar endast, att justitieministern i lagrådsremissen gjort sig till tolk för den uppfattningen, att det i allmänhet skulle ligga i åklagarens skön att företaga en sådan prövning. Lagrådet däremot har intagit en annan ståndpunkt. Vilken uppfattning utskottet har i denna proces-suella fråga framgår knappast av motiveringen, men utskottet har ju genom utformningen av paragrafens andra stycke tagit ståndpunkt till frågan och tillerkänt åklagarna en dylik prövningsrätt.

Om man skall döma av vad utskottet skrivit både i motiveringen och i förslaget till lagtext, blir det ovisst om dessa frågor i allmänhet komma att underställas justitiekanslern. Endast vissa »affärer» komma antagligen att underställas denne. Men det stora problemet är, om en enda man — justitiekanslern — skall göras till faktisk domare i landet rörande detta lagrum. Ty i realiteten blir han domare på detta område. Han har makt att hindra, att många av dessa fall komma inför domstols prövning. Och det finns ingen egentlig kontroll över justitiekanslerns sätt att handha denna uppgift. Visserligen är han underordnad Kungl. Maj:t, men det är väl knappast att begära att en justitieminister skall ha tid att ägna sig åt dessa frågor. Teoretiskt kan också justitieombudsmannen tänkas ingripa mot justitiekanslern, men det har veterligen aldrig hänt att en justitieombudsman ingripit mot kronans ombudsman, som ju justitiekanslern är. Dessutom åtnjuter justitiekanslern stor auktoritet i underdomstolarna, och det kan förutsättas att denna hans stora auktoritet kommer att påverka underdomstolarnas utslag.

Jag vill tillägga, att alla strävanden på straffrättens eller processrättens område på sista tiden gått ut på att få ett så brett underlag som möjligt för den folkliga rättsåskådningen i rättskipningen. Lekmannaelementet i häradsrätterna kommer framdeles att få en starkare ställning än tidigare, och även vid straffprocesser i städerna skall nu ett lekmannaelement införas i rådhusrätterna. Utskottet har gått en annan väg och i en jurists hand lagt att ensam träffa utomordentligt betydelsefulla avgöranden i de ömtåliga frågor det här gäller.

Nu kan man invända att justitiekanslern redan i vissa fall allena har rätt att bestämma om åtal. I dessa fall är det emellertid fråga om kronans fiskaliska intresse eller om kronans intresse som arbetsgivare. Rätten är sålunda begränsad. Eller också kan justitiekanslern vara representant för regeringen i tryckfrihetsmål, där statliga intressen anses stå på spel.

Jag skulle därför ha funnit det naturligare om landsfogdarna, i Stockholm

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

(Forts.)

förste stadsfiskalen, hade fått rätt att här bestämma om åtal enligt den gamla legalitetsprincipen, och att det överlåtits åt domstolarna att avgöra, huruvida sådana synnerligen mildrande skäl kunde anses föreligga, att vederbörande åtalade borde frias från straff.

Trots allt som här sagts av herr Lundstedt och herr Hedlund i Östersund kan man inte komma ifrån, att rättsuppfattningen ännu är mycket skiftande i fråga om abort. Denna frågas förbehandling vittnar snarast om att det icke existerar något sådant allmänt rättsmedvetande, som kan vara till stöd för någon mildring av straffbestämmelserna på detta område. Enligt mitt lekman-sätt att se på svenskt processväsende äro endast domstolarna i stånd att giva ett fullgott uttryck för folkets rättsuppfattning. Människan har ju numera enligt allmänt vedertagen uppfattning fullständig frihet att förebygga konception. Om havandeskap inträtt erkänner samhället en rätt till avbrytande av havandeskap i anledning av medicinska, humanitära eller etiska rekvisit. Moders rätt i övrigt att avbryta havandeskap däremot är för närvarande omstridd och kommer helt visst alltid att vara omstridd. Jag vill erinra om ett uttalande som professor Forssner på sin tid gjorde. Denne yttrade: »ett redan skapat liv måste erkännas ha sin rätt till detta, liksom samhället har sin rätt till detta. Vi veta föga eller intet om vad vi göra när vi släcka ett påbörjat liv.» Fostrets egen rätt men framför allt: samhällets rätt och intressen måste här vägas mot den enskildes omständigheter. Denna avvägning är enligt min mening så grannlaga och svår men också så viktig att den icke, som faktiskt här föreslås enligt utskottets förslag, bör läggas i en enda mans hand utan hos domstolarna. Jag ser mig därför, herr talman, nödsakad att yrka avslag på det stycke i 14 kap. 26 § som börjar »I fråga om brott» och slutar med »justitiiekanslerns prövning», alltså det stycke, som avhandlar frågan om åtalseftergift, medan jag kommer att rösta för första stycket i den utskottets lydelse, alltså när det gäller att medge straffrihet i synnerligen mildrande fall.

Herr **Lundstedt** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Håstad framhöll, att de synpunkter som jag antydde icke omfattas av folkåskådningen. Detta beror emellertid på att folkåskådningen i detta ämne är influerad av särskilda synpunkter, som jag skulle vilja beteckna som rättsideologiska, men som man också kan kalla för känslökäl. Denna åskådning har nämligen — det är det som jag vill understryka — icke några sakliga grunder för sig. För något decennium sedan tyckte jag mig, herr talman, märka, att det kanske icke skulle ha varit så omöjligt att då få folkåskådningen över på min sida. Vad som spelat en viss roll är, tror jag, den omsvängning som skedde i Sovjetunionen. Tyvärr känna vi icke till de verkliga grunderna för de lagstiftningsåtgärder, som i detta avseende på den tiden vidtogos där.

Jag vill till sist säga, att jag visserligen förstår att fru Linderot icke har samma inställning som jag, utan att hon icke i princip anser, att kriminalisering av abort bör upphävas. Men hon synes närma sig den av mig hävdade ståndpunkten. Om vi icke på detta sätt skilt oss åt, skulle jag gärna ha velat instämma i hennes varmhjärtade uttalande.

Härpå anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet i denna fråga är den, att jag under hela min offentliga verksamhet varit sysselsatt med att utbilda sådana som ämna bli själasörjare. Jag har omkring 800 f. d.

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

elever, som i vårt land äro verksamma som själasörjare. När de befinna sig i allvarliga situationer och inte veta hur de skola ställa sig, skriva de — det är ju naturligt — till sin gamle lärare och tala om det problem de stå inför. Någon har kanske i flera fall blivit konsulterad av en människa med fullkomligt sönderrivet sjäsliv, en kvinna som antingen varit hos någon illegal abortör eller vänt sig till någon läkare som förbarmat sig över henne. Ja, så har det gått några år för en människa, som erfor en lättnad, när hon blev av med det foster hon hade. Hon hade först trott att alla bekymmer voro borta, men så förhåller det sig ju icke alltid, som vi veta. Det gäller om oss alla, att det är blott ett litet segment av den totalitet vi kalla ett människoliv, som vi i nuet kunna överblicka. Vad vi veta är, att det segment av sitt liv som en människa, när hon befinner sig i trångmål och nöd, överblickar, alltid är mindre än det hon kan överblicka, när hon icke befinner sig i sådana yttre omständigheter. Detta gör att mycket kan få liv inom en människa som hon trodde vara dött. Om en människa vid ett sådant tillfälle finner att hennes bekännelser kunna leda till att de som förbarmade sig över henne — läkare och andra — komma i svårigheter, är det givet att dessa följer så att säga koncentreras hos en människa som skall försöka råda och hjälpa i dessa situationer. Sådana fall äro anledningen till att jag, jag kan säga tyvärr, blivit sakkunnig i detta hänseende d. v. s. icke när det gäller läget i fallet för stunden, utan när det gäller konsekvenserna för framtiden. Jag här den uppfattningen, att det alltid är angeläget, att vi icke i våra lagstiftningsåtgärder se bort från de framtida konsekvenserna under förmenande att om vi blott för tillfället åstadkomma en lättnad detta innebär en verklig lättnad för de människor som det här gäller. Livet måste ses såsom en totalitet. Utan denna syn på livet döma vi som lagstiftare en oriktig och t. o. m. en farlig dom.

Jag må säga att jag hade innerligen önskat att denna proposition aldrig hade kommit på riksdagens bord, detta därför att jag fruktar att detta lagförslag icke är slutstenen i en byggnad, utan blott innebär att vissa återhållande moment avlägsnats så att det blir en glidning hän mot något som jag tror varken justitieministern eller första lagutskottet vill komma till. Jag har, herr talman, liksom var och en som läst propositionen, med den allra största tillfredsställelse noterat den varsamhet, den djupa ansvarskänsla som utmärker statsrådet i hans uttalande, och jag har på samma sätt med tacksamhet och glädje funnit motsvarande sinnelag hos första lagutskottet i dess föreliggande utlåtande. Det är således icke rätt att på något sätt insinuera att löslighet kommit till uttryck i dessa dokument. Men vi äro inne på ett område, där det rör sig om omdömesfrågor. Såväl statsrådet i sin proposition som första lagutskottet i sitt utlåtande tar främst sikte på sådana fall som röra utsläpade mödrar eller där särskilt ömmande förhållanden föreligga. Med tanke på sådana fall menar man det vara rätt att något mildra den nu gällande lagen.

Jag talade för en kort tid sedan med en läkare som på grund av sin verksamhet tvingats att taga hand om sådana här abortsökande kvinnor. Denne var alldeles översiggiven över att framställningar om abort kom från sådana hos vilka skälet för att söka abort egentligen var ren olust att föda eller att de hindrades i sitt nöjesliv, m. m. Allt inom denne läkare uppreste sig givetvis mot slika motiv. Första lagutskottet liksom statsrådet har, som jag sade, tagit sikte på de ömmande fallen. Jag och andra behjärta dessa fall, men vi ha tvingats i en löslig tid att taga hänsyn till de många fall, där icke sådana ömmande skäl föreligga. Det gäller härvidlag att spörja: vilket skall härvidlag vara avgörande, den humanitet som man känner för lidande eller den oro som man

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

känner för de icke önskvärda eller de icke på något sätt försvarbara ingreppen i människolivet?

Av propositionen framgår att vad som framför allt verkar skrämmande på lagstiftaren och myndigheterna är det stora antalet illegala aborter. Vem som i domstolarna eller under andra förhållanden mött detta vidriga klientel, som är verksam i gränderna och annorstädes, har icke reagerat våldsamt mot denna verksamhet? Men, herr talman, den fråga jag gör mig i dag är denna: Om denna lag går igenom — det gör den naturligtvis — och får vara gällande en tid, men effekten icke visar sig vara någon avsevärd nedgång av antalet illegala aborter, vad skall då riksdagen göra? Skall den då säga: då få vi låta de rent sociala indikationerna vara bestämmande. Då komma vi därhän att en kvinna må ha samma rättighet att avlägsna sitt foster som hon kan ha att utföra andra handlingar, som för henne kunna te sig såsom lämpliga. Då kunna vi komma därhän att konsekvenserna bliva synnerligen oroande. Det har ju påpekats att oroande erfarenheter av allmänna aborter gjorts i andra länder. Om det hade varit möjligt för mig att åtminstone hysa den förhoppningen att det steg, som nu kommer att tagas, blott är ett steg och att man sedan säger: här göra vi halt, här stanna vi och gå ej vidare — ja, då skulle jag vara ödmjukt glad och tacksam. Men jag fruktar, som jag redan sagt, att så icke blir fallet. Denna lag ingiver mig sorg och bekymmer, då jag förmenar att vi förr eller senare komma att glida utför och komma dit vi i dag icke önska komma.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Herr Mosessons av djupt allvar präglade anförande giver mig anledning begära ordet icke för att polemisera mot honom utan för att göra honom uppmärksam på ett förhållande, som man måste beakta vid behandlingen av detta ärende.

Vi ha icke, herr Mosesson, tre alternativ att välja på, illegal abort, legal abort eller icke någon abort alls, utan här ha vi att välja mellan: skall samhället stå likgiltigt inför de illegala aborterna eller skall samhället tillgripa medel för att hindra dem. Här står riksdagen inför att taga ställning och säger: vi måste, även om det frestar på, gå in för ökade möjligheter för legala aborter. Om, herr Mosesson, alla aborterande kvinnor kunde tillägna sig den livsåskådning som herr Mosesson företräder, då behövde vi inte diskutera någon abortlag i dag. Då skulle varje kvinna, gift eller ogift, frimodigt bära fram sitt foster och taga riskerna och även besväret att uppfostra barnet. Men tyvärr de tiotusen som abortera ha icke denna livsåskådning och de äro dessutom deprimerade av den vanära, som följer den ogifta modern. Jag förlitar mig på läkarnas omdöme och deras ansvarskänsla, när jag säger, att jag går hellre in för en renodlad social indikation än jag tar en blandad medicinsk-social. Jag skulle med glädje instämma med herr Mosesson, om nämligen förutsättningen för ett instämmande vore att vi ha att välja mellan illegal abort, legal abort eller ingen abort alls. Då skulle jag säga: bort med både den illegala och den legala aborten. Men så är icke förhållandet. Kom ihåg, att det gäller här ändå omkring 20 000 kvinnor som med risk för liv och hälsa underkasta sig abort. Det måste vi förhindra.

Jag begärde emellertid ordet också med anledning av herr Håstads och herr Lundstedts anföranden. Jag kan icke alls instämma i herr Lundstedts uppfattning att icke kriminalisera aborterna. Det vore att öppna alla slussar för asociala abortörer, och det vore liktydigt med att legalisera ett allvarligt samhällsont. En förutsättning för att icke kriminalisera de kvinnors handlingar, som underkasta sig abort, är dock att vi få den renodlade sociala indikationen och lägga ansvaret för det hela på läkarna. Företager läkaren abort utanför lagen, må

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

han stå sitt kast, men den kvinna som litar till läkaren skall naturligtvis icke straffas. Tyvärr äro vi ej där ännu.

Herr Håstad kritiserade första lagutskottets omskrivning av 14 kap., strafflagen om straffrihet beträffande aborterande kvinnor. Det är riktigt, som han säger, att vi genom den här lagstiftningen få två slag av åtalseftergifter, dels den åtalseftergift som reglerar förhållandet för dem som äro under 18 år och som gäller brott i allmänhet där landsfogden har rätt att bestämma huruvida det skall bli åtal eller icke, dels den åtalseftergift, som gäller för dem som äro över 18 år och som göra sig skyldiga till brott mot abortlagen. Dessa senare skulle endast kunna åtalas under förutsättning att justitiekanslern medgiver åtal. Skillnaden är den att i fråga om de minderåriga överåklagaren kan bestämma om åtal skall anställas eller icke, medan åklagaren beträffande abortörerna måste ha justitiekanslerns medgivande för att åtala. Detta, säger herr Håstad, skulle innebära, att man gör justitiekanslern och icke domstolarna till domare. Ja, teoretiskt har han kanske rätt. Det är möjligt, att när åklagaren kommer med åtal, som justitiekanslern medgivit, domstolen får den uppfattningen att där skall dömas. Det är väl troligt, när åtal skett, en dom kommer att avkunnas, men jag har svårt att tro att domstolarna komma att avkunna fällande dom enbart därför att kanslern medgivit åtal. Om herr Håstad, som jag förmodar, erkänner riktigheten av att det i en hel del fall bör vara straffrihet för en kvinna som låter abortera, frågar jag: är det då rimligt att släpa denna kvinna till domstol, denna kvinna som både moraliskt och juridiskt sett bör vara straffri? Det är ju dom hård nog att hon dras inför domstol, och även om inte namnet utsättes i tidningarna blir det likväl känt, att hon varit inför domstol. Är det inte rättfärdigare, när man vill göra kvinnan straffri att också befria henne från att schavottera inför domstol?

Jag hörde inte, om herr Håstad var mera tilltalad av propositionen i detta fall än av utskottets förslag. Var han mera intresserad för propositionen, måste jag säga, att då förstår jag inte alls herr Håstad. Ty följer man propositionen säger man bara: fram med kvinnan till domstol, men ni domare skola frikänna henne! Det blir ingen prövning av hennes brottslighet, utan det blir bara att domarna få se kvinnan och sedan förklara, att hon är fri från straff. I det senare fallet, utskottets förslag, får ju domstolen pröva ärendet, höra henne, höra åklagaren och höra andra. Det är ju att upprätthålla den riktiga rättsordningen.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det finns ytterligare ett alternativ som herr Hedlund i Östersund inte räknade med, och det är status quo i fråga om abortlagen.

Herr Hedlund har varit med om att förelägga riksdagen den nu gällande lagen. Såvitt jag förstår innebär herr Hedlunds resonemang, att därest ett par tre läkare, som inte hade några som helst betänkligheter emot att företaga abort utan någon sådan grundlig prövning, som vi nu här tala om, ville upprätta abortanstalter, där man iakttagit alla de hygieniska krav, som kunde ställas på dem, för att, om jag får använda uttrycket, kunna konkurrera med dessa illegala abortörer, så har herr Hedlund, såvitt jag förstår, inga betänkligheter däremot. Det måste bli en konsekvens av hans nu förda resonemang, att, om vad vi nu besluta inte visar sig vara effektivt nog, utan vi även i fortsättningen få en mängd illegala aborter utförda av alla möjliga kvacksalvare, så få vi för att råda bot på sådana missförhållanden lov att taga ett sådant steg, att staten aningen själv sköter om och upprättar institutioner och blir en sorts änglamakare

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

eller också tillåter att läkare, som inte ha några skrupler, taga detta som födkrok.

Om jag har missuppfattat herr Hedlund i Östersund, skulle jag vara glad.

Herr **Hedlund** i Östersund erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Ingen har så grundligt missuppfattat mig som herr Mosesson. Detta beror givetvis på att herr Mosesson icke var närvarande, då jag höll mitt första anförande.

Jag sade i detta anförande, att jag gärna går med på en social indikation för att man därmed skulle kunna locka kvinnorna över till ansvarsställande läkare, som icke skulle tillgripa abort men väl övertyga kvinnan om vådorna av att abortera och ge henne den tröst hon behöver för att uppgiva tanken på abort. Man skulle tillika på ett smidigt sätt föra över dem till kuratorerna. Detta är, herr Mosesson, min uppfattning och jag är viss därom, att om herr Mosesson och jag finge diskutera saken, det klart skulle framgå att vi två — ehuru på olika vägar — vilja nå samma mål. Något så grymt som att staten skulle upprätta en anstalt för att konkurrera med asociala abortörer, är så absurt och så främmande för mig att jag ifrågasätter om herr Mosesson vid närmare eftertanke vill utläsa detta ur mitt anförande.

Herr **Mosesson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag ber då att få begagna tillfället att fråga herr Hedlund om en sak. Jag förstår, att herr Hedlund vill att ansvarsställande läkare skola tala med vederbörande och försöka förmå dem att bära fram fostret; samhället gör sedan vad det kan för att hjälpa dem. Min fråga är: antag att trots läkarens vädjan till vederbörande och trots vad som göres för att jämna vägen för henne hon insisterar på att icke gå den anvisade vägen. (Herr *Hedlund* i Östersund: Då vägrar läkaren —.) Herr Hedlund säger, att läkaren då skall vägra abort, men då ha vi att räkna med att det finns en del skumraskmänniskor, och så blir kvinnan en av dessa 5 000 eller 10 000. Vad skall göras för det fallet?

Vidare yttrade:

Fru **Ewerlöf**: Herr talman! Till de skäl som jag redan anförde för det yrkande jag ställt, att punkt 2) i 1 § skall utgå, vill jag också foga, att denna särskilda indikation är enligt min mening varken det ena eller det andra. Det är en indikation med falsk ursprungsbeteckning. Den är icke ärlig. Jag förstår herr Hedlunds resonemang, att hellre än att ha en indikation, som inte är vad den utger sig för att vara, så vore en rent social indikation att föredraga under förutsättning att avgörandet lägges icke hos de mer eller mindre otillräkneliga, som man måste anse att många kvinnor äro i detta sammanhang, utan hos tjänsteläkare eller ansvariga myndigheter.

Jag ville bara tillägga detta, herr talman, såsom ytterligare ett skäl för mitt yrkande att nämnda punkt må utgå.

Herr **Håstad**: Herr talman: I anledning av vad herr Hedlund yttrade gentemot mig vill jag först framhålla, att mitt yrkande sammanfaller med regeringsförslaget sådant det såg ut när det gick till lagrådet.

Vidare väntade jag mig att herr Hedlund just skulle säga, att det var ett intresse att man inte släpade inför domstol kvinnor, vilka enligt vad man kunde utgå ifrån skulle bli frikända. Naturligtvis ligger det något i detta, och det

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.
(Forts.)

har också ofta sagts. Jag vill dock erinra om vad förste polisintendenten här i Stockholm säger, nämligen att enligt den erfarenhet, som vunnits inom kriminalpolisen, det icke är polisutredningen och domstolsinställelsen utan förundersökningen för den villkorliga domen som kvinnorna mest hysa fruktan för. Förundersökning måste ju ändock förekomma, även om det är fråga om åtalseftergift; åtalseftergiften skall ju grundas på vissa sociala skäl eller andra förhållanden, som inte torde kunna utredas utan att en apparat sättes i gång, vilken är ungefär detsamma som förundersökning; åklagarna få med andra ord hänvända sig till vissa personer för att införskaffa uppgifter om huruvida omständigheterna äro sådana, att åtal inte bör väckas.

Vidare vill jag erinra om att gällande processlagstiftning medger förhandlingar inför lyckta dörrar; vidare medger sekretesslagen att polisrapporter i dessa ärenden, i den mån de kunna lända enskilda till men, inte utlämnas. Därigenom finnas ju mycket stora garantier för att inte vederbörande kommer att utlämnas åt offentligheten. Om man genom straffrihet för kvinnorna vill skapa större möjligheter att få fast yrkesabortörerna, står det dessutom fast, att åklagaren måste använda dessa kvinnor såsom vittnen, och då måste de ändå träda inför domstol, åtminstone i vissa fall.

Jag kan därför inte finna, att de skäl, som herr Hedlund anfört, kunna vara avgörande, utan måste vägas emot andra synpunkter. Och då står det kvar, att justitieministern lika väl som lagrådet veterligen aldrig reflekterat på tanken att centralisera åtalsväsendet på detta område till en enda myndighet. Justitieministern antyder visserligen denna möjlighet i propositionen, men han avvisar den, redan av rent praktiska skäl.

Jag tror, herr talman, att jag kan nöja mig med att framhålla detta utöver vad jag förut yttrat. Faktum är — och det bemötte aldrig herr Hedlund — att justitiekanslern i fråga om detta lagrum faktiskt kommer att tjänstgöra som domstol, dels såtillvida att en hel mängd fall genom hans utslag kommer att undandras domstolsprövning, dels därigenom att den omständigheten att just han blir åklagare kommer att leda till att domstolarnas frihet faktiskt kan beskäras. Jag frågar verkligen: tror herr Hedlund att det är stora utsikter för en kvinna, som blir åtalad av justitiekanslern att gå fri från straff, även om omständigheterna äro mycket förmildrande? Utsikterna för henne äro tvevelsutan större, om åtalet väckes av landsfogde eller förste stadsfiskal, ty dem känna sig underdomstolarna inte förpliktade att taga samma hänsyn till. Formellt har naturligtvis domstolen samma rätt, vem som än är åklagare, men reellt ligger frågan helt visst annorlunda till i det ena och det andra fallet.

Jag fick — det vill jag till sist säga — inte heller något svar från herr Hedlund på frågan, varför enhetlighetsintresset skulle vara större, när det gäller kvinnor över 18 år än när det gäller kvinnor under 18 år, och varför detta enhetlighetsintresse skulle vara så speciellt stort just i fråga om vissa abortstraff. Vi ha ju inte någon annan lagstiftning, som ger justitiekanslern samma befogenheter, utom när justitiekanslern har att tillvarataga kronans rätt eller särskilda intressen. Det borde inte vara svårt att leta reda på rättsområden, där skälen för enhetlig rättstillämpning kunna anses vara lika stora som i detta fall.

Slutligen skall jag, herr talman, rent personligen tillägga, att vad som skett under sista tiden i ett par affärer i och för sig icke förstärker motionen för att justitiekanslern ensam skall vara åklagare.

Herr Sveningsson: Herr talman! Såsom framgår av första lagutskottets utlåtande angående avbrytande av havandeskap har jag varit med om att godkänna vad utskottet föreslagit. Jag vill emellertid säga, att det nu blivit en

Ändring av lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap, m. m.

(Forts.)

lång debatt i frågan, att det är inte med någon förtjusning som jag godkänt det. Jag vill också säga, att jag har den uppfattning i denna fråga, som motionärerna framfört i sin motion, att det icke bör bli någon utökad möjlighet till abort på grund av socialmedicinska indikationer, och jag har minst av allt någon önskan att lagen skall missbrukas. Jag hoppas i stället att lagen skall tillämpas strikt och strängt, så att det inte kommer att utveckla sig någon praxis i tillämpningen, som inte har varit meningen vid lagens tillkomst.

Även om mitt namn återfinnes under utskottsutlåtandet, delar jag ändå fullständigt den uppfattning, som motionärerna ha anfört i sin motion och vidare utvecklat i dagens debatt. Meningen var också, att det skulle ha blivit en reservation med ett annat förslag angående den omstridda punkten, punkt 2) i § 1. Vissa omständigheter gjorde, att det inte blev någon reservation, omständigheter, som jag inte här närmare skall gå in på. Jag vill ha sagt, att det beror på en formell felaktighet vid utskottsbehandlingen för min egen del, att mitt namn återfinnes under utskottsutlåtandet och inte under en reservation. När det nu är på det sättet, vill jag, herr talman, ha sagt detta utan att framställa något yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A) 1), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till det av fru Ewerlöf under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ewerlöf begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punkten A) 1) i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av fru Ewerlöf under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om utskottets hemställan i punkten A) 2) propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till det av herr Håstad under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan i nämnda del.

Slutligen blev på därå av herr talmannen given proposition utskottets hemställan i punkten B) av kammaren bifallen.

§ 10.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 253, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet; och

nr 254, angående anslag till åtgärder för främjande av tillverkningen av tegelrör.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11.

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckta motioner om förnyad översyn av frågan om landsbygdens brandväsen.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 221 i första kammaren av herr *Mannerskantz m. fl.* samt nr 352 i andra kammaren av herr *Thorell m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att frågan om landsbygdens brandväsen tages upp till förnyad översyn i syfte att åvägabringa en mindre betungande organisation samt att generellt uppskov med brandordningens antagande ges åt alla landskommuner tills riksdagen fattat nytt beslut i frågan».

Utskottet hemställde att förevarande motioner, I: 221 och II: 352, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Sveningsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr *Sveningsson*: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finnes en reservation av undertecknad. Jag skall dock icke med anledning därav förlänga dagens sammanträde mer än med några minuter.

Det gäller här en tämligen ny lagstiftning, som antogs för några år sedan men som ännu inte trätt i funktion. Att på ett så tidigt stadium framställa yrkande om generellt uppskov med tillämpningen och om en allmän översyn av lagen, är väl inte så vanligt, och jag skall också villigt erkänna, att på det sättet bör det inte gå till, om det skall bli någon stadga och styrka i lagstiftningsarbetet. När det gäller den brandlag, som antogs av riksdagen 1944, föreligger dock en alldeles särskild omständighet. Även om orsaken till lagstiftningen var en annan, är dock den uppfattningen allmän ute i bygderna, att den tillkom under krigshändelsernas tryck. Man har där den uppfattningen, att denna lagstiftning genomfördes liksom många andra lagar inför risken att världskriget skulle komma att nå även vårt land, varför vi hade ett verkligt stort behov av ett starkt brandförsvar. Då herr *Thorell m. fl.* i motion nr 352 framfört vissa betänkligheter i fråga om genomförandet och tillämpningen av den nya brandlagen, så ha vi, som undertecknat denna motion, inte på något sätt den uppfattningen, att vi inte böra ha ett starkt brandförsvar även på landsbygden. Helt naturligt böra alla krafter sättas till för att minska de skador som årligen orsakas genom eldsvådor, men som vi framhållit i den av första lagutskottet behandlade motionen har brandlagen försakat stora bekymmer, och i många landsbygdskommuner har man ännu inte trots myndigheternas påtryckningar någon klarhet om hur det hela skall ordnas.

Genomförandet och tillämpningen av brandlagen har blivit mera omständlig än man från början trodde skulle bli fallet. Visserligen har genom Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 december 1945, nr 786, möjlighet givits för kommunerna till uppskov med antagande av brandordning för en tid av ett år i sänder, men enligt min uppfattning har denna möjlighet till uppskov inte så stort värde. Det är nämligen att märka, att för de kommuner, som vilja ha och behöva ett sådant uppskov, detta kan omfatta endast själva antagandet av brandordning men inte vad brandlag och brandstadga i övrigt föreskriva. I Brandkärstidskrift, organ för svenska brandkärernas riksförbund, har riksbrandchefen i februari månad i år skrivit en artikel, där han säger: »Under nu angivna förutsättning må länsstyrelse på ansökan av kommun och efter hörande av riksbrandinspektören medgiva anstånd med antagande av brandordning. Anståndet,

Motioner om förnyad översyn av landsbyggdens brandväsen. (Forts.)

som sålunda endast innefattar antagande av brandordning och av densamma beroende åtgärder, medför alltså icke befrielse från därutöver i brandlag och brandstadga angivna förpliktelser.» Och litet längre ned i samma artikel heter det: »Det bör emellertid framhållas, att det sålunda medgivna dispensförfarandet ingalunda är avsett att fördröja det pågående organisationsarbetet.» Således måste även en kommun som får uppskov ta på sig eller vara med om att dela de stora kostnader, som anskaffandet av brandkår eller tecknandet av släckningsavtal medför. Man är ute i kommunerna mycket tveksam om hur brandförsvaret skall ordnas, och orsaken härtill är kommunsammanslagningen. När denna om några år blir genomförd, kommer man att finna, att gränserna för storkommunerna inte sammanfalla med gränserna för släckningsområdena. Resultatet kommer att bli att man i fråga om brandförsvaret har bundit sig åt ett håll, medan man i fråga om kommunsammanslagningen får binda sig åt ett annat.

Beträffande behandlingen av motionen nr 352 i denna kammaren kan man säga som det vanligen brukar heta, nämligen att motionen blivit välvilligt behandlad. Efter en motivering i denna riktning kommer dock utskottet fram till att motionen bör avstyrkas, att densamma »icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». Om utskottet inte kommit fram till detta slutresultat, skulle jag i långa stycken kanske kunnat ansluta mig till vad utskottet skrivit, men ett uttalande, som utskottet gör på s. 4 i sitt utlåtande, tycker jag nog är litet underligt. Utskottet säger där: »Huruvida vederbörande myndigheter i ett eller annat fall ställt alltför stränga krav på kommunerna i fråga om brandväsendets ordnande undandraget sig utskottets bedömande.» På den punkten tycker jag att utskottet borde ha gjort ett något klarare uttalande. Jag har den uppfattningen, att utskottets samtliga ledamöter ha sådan kontakt med det kommunala arbetet ute i bygderna att utskottet på denna punkt bort kunna ge ett klarare besked, detta oavsett i vilken riktning beskedet gått.

Ett par uttalanden i remissyttrandena över motionen, som jag tycker föga sammanfalla med varandra, äro de, där å ena sidan riksbrandchefen säger: »Brandlagen och brandstadgan äro kategoriska i fråga om väsentligheterna, men i övrigt medgiva de en smidig anpassning efter det verkliga behovet av erforderliga anordningar samt till kommunernas ekonomiska möjligheter», och å andra sidan styrelsen för Svenska landskommunernas förbund framhåller, att det hänt att en kommun, som varit beredd att på egen hand och efter eget gottfinnande ordna ett tillfredsställande brandförsvaret av länsbrandinspektören fått veta, att kommunen inte kunde räkna med att erhålla statsbidrag i eljest vanlig omfattning. Inför ett sådant hot hade kommunen i fråga måst falla till föga. Det har också hänt, heter det vidare, att en kommun med länsbrandinspektörens gillande begärt förslag till eget modernt brandförsvaret, inköpt tomt till brandstation och skaffat byggnadstillstånd för att sedan plötsligt erhålla »föreläggande» att gemensamt med annan kommun ordna sitt brandväsende. Det senare uttalandet tycker jag vittnar föga om smidig anpassning. Jag förstår mycket väl att när det gäller att i hela landet på landsbygden organisera upp brandförsvaret man på många håll kan stöta på stora svårigheter. Det finns naturligtvis i vårt land orter, där det finns ett antal socknar som med hänsyn till sitt geografiska läge skulle lämpa sig för ett kommunalförbund eller ett gemensamt brandförvarsområde, men där det kanske inte finns folk, som året om lämpligen kan tjänstgöra i en brandkår, allt synpunkter, som framkommit vid utskottsbehandlingen. Särskilt i Norrland, där männen i byarna på vintern äro ute på skogsarbete långt från den plats där de äro bosatta, göra sig dylika bekymmer mycket starkt gällande, när man går att organisera en frivillig brandkår som skall bli av något praktiskt värde. I olika samman-

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)
hang har framhållits värdet av ett starkt brandförsvaret även för landsbygdens vidkommande, och säkert har här ingen, såsom jag redan framhållit, en annan uppfattning i själva saken. Men på rena landsbygden med de långa avstånden och dess i många, många fall svårframkomliga vägar, i hur många tusen och åter tusen fall är icke där vägförhållandena sådana, att en brandkår inte kan komma fram, i synnerhet inte på vintern, då så många vägar äro oframkomliga för motorfordon. Om man från det allmännas sida är så intresserad av ett gott brandförsvaret, skulle det vara på sin plats att man offrade mer än för närvarande sker på förbättrandet av vägförbindelserna på den rena landsbygden. En annan fråga är vattentillgången, och i många fall torde det vara så att även om brandkåren kan komma till olycksplatsen, så saknas där vatten för släckningsarbetet.

Allmänheten har nog en stark känsla av att alla dessa svårigheter då det gäller att på olika platser sätta upp brandkårer — de dåliga vägarna, de långa avstånden och inte minst den bristande vattentillgången — inte tillräckligt beaktas. Låt vara att det sagts, att kostnaderna inte få bli större än att de svara mot kommunernas bärkraft och de värden som skola skyddas, så kunna kostnaderna för brandförsvaret bli för stora och reformen allenast en reform på papperet och ingenting annat, en uppfattning, som i viss mån kommer till uttryck i landstingsförbundets yttrande. I de remissinstanser, som yttrat sig över motionen, ha de organisationer och institutioner, som stå i direkt kontakt med brandskyddet, hemställt om avslag på motionen. Men hur skulle dessa organ kunna göra något annat, om de skola fylla sin uppgift? Organen för den kommunala förvaltningen, som haft tillfälle att yttra sig, ha emellertid starkt framfört sina betänkligheter mot denna lagstiftning och dess tillämpning, vilken vållat oro och bekymmer på många håll. Jag tror inte att det skulle föra med sig någon olycka, om riksdagen skulle besluta i överensstämmelse med vad vi föreslagit i motionen, nämligen en hemställan till Kungl. Maj:t om en allmän översyn av brandlagen och ett generellt uppskov med brandordningens antagande, så att dess tillämpning kan bli mera rimlig och smidig än vad nu är fallet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation och således bifall till motionen nr 352 i denna kammare.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Lindahl**: Herr talman! Den som hörde herr Sveningssons anförande fick säkert anledning erinra sig det gamla uttrycket, att om man ger en viss potentat ett finger så tar vederbörande snart hela handen. De av kammarens ledamöter, som läst utskottets motivering och dess yrkande om avslag på motionen, måste nog ha gjort det konstaterandet, att utskottet varit i högsta grad välvilligt. Det är sällsynt att man kan få se ett så vänligt drag återspeglat i ett utskottsutlåtande, vilket som det föreliggande utmynnar i yrkande om avslag på en motion.

Utskottet har emellertid icke velat gå med på en avtrubning av den upp rustning av brandförsvaret, som håller på att växa fram över allt i Sveriges bygder. Det är icke riktigt att, såsom motionärerna och reservanterna vilja göra gällande, på grund av att vi fått fred i världen frågan om behovet av en brandlag icke längre skulle vara aktuell och att de ålägganden, som den föreskriver, icke skulle behöva utföras i den utsträckning, som tidigare sagts. Det är klart att förhållandena i vissa avseenden ändrat sig, men själva principen, nämligen att det för landsbygdens vidkommande är av ofantlig vikt att man

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)

skaffar sig ett brandförsvar, den kommer man icke ifrån. Det är en högst allvarlig sak — och det har väl också utskottet tryckt på — att avtrubba eller sätta pågående upprustning av brandförsvaret ur spel. Här har redan äberopats vad riksbrandinspektören sagt i denna sak, och jag vill erinra om att han även framhållit att icke bara värden för många tiotals miljoner kronor gå förlorade varje år genom eldsvådor på den rena landsbygden — 1943 beräknades värdet till cirka 25 miljoner — utan även att årligen omkring 50 människoliv gå till spillo, och han talar också om vilka ofantliga massor av kreatur av olika slag som brännas inne. Nog borde vi således kunna vara överens på den punkten, att brandförsvaret är minst lika viktigt på landsbygden som i tätbebyggda orter.

Men även på en annan punkt har utskottet visat sig välvilligt, nämligen när utskottet säger sig anse att någon forcering av brandordningens antagande och andra anordningars vidtagande icke bör ske. Utskottet framhåller, att allt detta bör kunna ställas på längre sikt, och vi ha all anledning tro, att myndigheterna skola dela denna uppfattning. För övrigt äro ju kommunerna icke skyddslösa och så alldeles i händerna på vederbörande myndighet att denna har rätt att dekretera, att ett så och så beskaffat brandförsvar skall en kommun skaffa sig, oavsett vad det kommer att kosta. Det har ju i brandlagen ganska tydligt sagts ifrån, att meningen icke är att brandförsvaret skall dra några oskäligen kostnader utan anpassas efter varje ords förhållanden. Man kan ju nämligen icke tänka sig, att brandförsvaret skall vara likadant på en industriort som i en kommun på rena landsbygden. Det är givet att förhållandena växla olika kommuner emellan, varför brandordningarna i dessa kommuner också måste bli olika. Såväl motionärerna som reservanten tyckas ha den uppfattningen, att härvidlag någon fullständig likformighet måste iakttagas och att en normalbrandordning måste accepteras av alla. Detta är ingalunda fallet. Det rör sig om en normalbrandordning, ur vilken kan plockas bort det som icke anses erforderligt på en ort men väl på en annan. Brandordningen går ju till länsstyrelsen för fastställande, och med länsstyrelsen kan man ju diskutera frågan om hur brandförsvaret slutligt skall utformas. Jag måste med den erfarenhet jag har av min egen länsstyrelse säga, att det går mycket bra att diskutera med den i sådana här frågor och att man helt säkert kan resonera sig fram till ett gott brandförsvar, som för den ort det vederbör kan vara den lämpligaste och ur kostnadssynpunkt den rimligaste.

Utskottet har här velat säga att det skulle vara ganska olyckligt, om man nu skulle stoppa den utveckling, som pågår i syfte att genomföra ett bättre brandförsvar å landsbygden, därvid möjlighet givetvis finns för små kommuner att få sitt brandförsvar ordnat gemensamt med en eller flera grannkommuner. För ett nedbringande av kostnaderna bör man antingen gå den vägen att man bildar kommunalförbund eller förfara på det sättet att man slår sig ihop enbart för att klara upp brandförsvaret. Ingenting i denna sak talar emot att brandförsvaret på landsbygden skulle kunna på ett smidigt sätt ordnas. Det är en betänklig överdrift när motionärerna låtit — och det är en sak som för utskottet varit omöjlig att acceptera — en anonym auktoritet säga, att det är billigare att låta det brinna än att skaffa sig ett brandförsvar. Bara ett sådant uttalande i motionen borde ha kunnat övertyga reservanten om, att det icke funnits någon möjlighet för utskottet att kunna acceptera tankegångar i denna riktning. Vad det här faktiskt gäller är ju endast vad som uttalades redan i propositionen vid 1944 års riksdag, då departementschefen förklarade att brandförsvaret borde anpassas så att kostnaderna för detsamma komme att stå i rimlig proportion till de värden, som samma brandförsvar är avsett att skydda. Jag tycker att detta är ganska klara ord om hur ett brandförsvar i dess helhet bör vara ordnat. Utskottet har icke kunnat konstatera någon sådan skärpning i fråga om lagtillämp-

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)
ningen, som motionärerna påtalat, och icke heller att vederbörande myndighet på ett eller annat sätt på något håll satt lagen ur funktion. Säkert är att lagen kan tillämpas på ett smidigt sätt, så att landsbygdskommunerna kunna känna sig tillfreds och utan att konstnaderna för brandförsvaret skola behöva bli alltför höga. Jag vill i detta sammanhang också erinra om, att staten själv icke ställt sig likgiltig då det gällt att bidra till kostnaderna för brandförsvaret. Riksdagen har sålunda anslagit åtskilligt med medel både till brandsprutor och brandstationer och alla dessa branddammar, som motionärerna särskilt synas ondöra sig över. De senare äro emellertid något som får komma till undan för undan; i många fall äro de ju avsedda som beredskapsarbeten. Såvitt jag vet och med den kännedom jag har från mitt eget län har det icke förekommit att man tvingat fram något dammbyggnad någonstans där bebyggelsen icke varit av någon större omfattning. Branddammarna ha som sagt tagits upp i beredskapsprogrammet, och i den mån detta program behöver förverkligas, komma dessa byggen att sättas i gång på olika ställen i landet.

Jag vill till sist, herr talman, säga att utskottet för sitt vidkommande helt enkelt har gått in för den princip, som lagstiftningen fastslagit, nämligen att det gäller att skapa ett bättre brandförsvaret på landsbygden; den principen vill utskottet icke rubba på. Utskottet visar sig välvilligt mot motionärerna när det säger, att någon forcering i detta avseende icke bör ske, men utskottet vill icke rucka på ett av riksdagen en gång fattat beslut, nämligen att man även om all hänsyn tages till olika förhållanden skall söka fullfölja uppgiften att skapa ett effektivt brandförsvaret på landsbygden.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag skall med några ord beröra en sak som den förste talaren nämnde, nämligen den tolkning riksbrandinspektören givit bestämmelserna. Kommunikationsministern gav i höstas svar på den interpellation i denna angelägenhet som jag då framställde, och detta svar var positivt. På grundval av detta svar utgavs sedan den kungörelse, vars nummer talaren nämnde. Men riksbrandinspektören har tolkat denna så, att anstånd endast kan erhållas med upprättandet av brandordning, men att man är tvungen att göra det övriga, skaffa brandstation, anlägga brandbrunnar och skaffa materiel. Jag tycker att det är skada att kommunikationsministern inte är inne i kamraren just nu. Jag ämnade nämligen till honom ställa en direkt fråga, om detta kan vara en riktig tolkning. Det är nämligen på det sättet, att om detta skulle vara rätt, det icke alls rimmar med kommunikationsministerns slutkläm i interpellationssvaret av innebörd, att om det för vissa av de berörda kommunerna, som kunde komma att bli föremål för den nya kommunindelningen, skulle vara synnerligen värdefullt att få uppskov med upprättande av brandordning, han ämnade vidtaga åtgärder i syfte att öppna möjlighet härför. Jag tror icke att en så förståndig man som statsrådet Nilsson skulle ha sagt åt oss i landskommunerna, att han ämnade göra en sak, som vore synnerligen värdefull, för att detta sedan bara skulle innebära, att vi sluppe att sätta upp ett papper.

En sådan tolkning skulle också, herr talman, innebära en annan sak, nämligen att vi icke alls visste hur vi skola lösa dessa problem. Vi veta icke vilka kommuner som komma att slås tillsammans. Om vi skola drivas att bygga brandstationer, vilka kommuner skola då göra det och betala det? Vilka skola anskaffa materiel o. s. v.? Det är ju meningen, att de storkommuner som skola bildas gemensamt skola lösa dessa frågor.

Jag kan icke se att riksbrandinspektörens tolkning är riktig. Visserligen har

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)

han fått den bestyrkt från ett håll som har viss auktoritet, men jag tror icke att man där har samma uppfattning som statsrådet givit till känna i denna fråga. Då skulle vi i de svenska landskommuner, som äro berörda av den nya kommunindelningen, ha anledning att känna oss synnerligen överraskade över innehållet i dessa bestämmelser. Detta om detta.

Om jag så, herr talman, går över till det föreliggande utskottsutlåtandet är jag liksom den föregående talaren ganska tillfredsställd med detsamma. Jag ger herr Lindahl rätt i att det är ett av de mest tillmötesgående utskottsutlåtanden som man kan tänka sig, när det ändock utmynnar i ett avslag. Men jag kan icke, av skäl som jag så småningom skall komma till, gärna förstå att inte utskottet med så positiv motivering helt tillstyrkt motionen.

Bland annat understryker utskottet — fastän det använder andra ord — att den i motionen framförda åsikten, att lagen genomfördes under intryck av krigshändelserna, är riktig. Och utskottet uttalar, att sedan fredsförhållanden numera återinträtt samma skäl icke längre föreligga att forcera fram den nya organisationen.

Här skulle jag, herr talman, ha önskat, att utskottet tillagt några ord, nämligen att den nya organisationen också måtte kunna bli förenklad och förbilligad. Det har dock givit uttryck åt detta på annat sätt, som jag också skall komma till.

Värdefullt är utskottets uttalande, att anskaffningen av byggnader, materiel m. m. kan fördelas på längre tidrymd. Däremot ställer jag mig undrande inför denna mening i utskottets utlåtande: »Huruvida vederbörande myndigheter i ett eller annat fall ställt alltför stränga krav på kommunerna i fråga om brandväsendets ordnande underdrager sig utskottets bedömande.» Det beror på vilka myndigheter man avser. Länsstyrelserna ha nog ännu icke hunnit i full utsträckning taga ställning till dessa frågor; dessa befinna sig där alltjämt på ett förberedande stadium. De myndigheter, som vi hittills huvudsakligast haft erfarenhet av, äro länsbrandinspektörerna. Men de ha nog icke tolkat bestämmelserna i brandlagen som herr Lindahl och utskottet göra. Därför är jag glad åt utskottets uttalande, emedan de nu kanske få litet mera att tänka på och måste gå fram försiktigare än vissa av dem hittills gjort. I instruktionen för länsbrandinspektörerna heter det, att de skola lämna biträde i frågor rörande länets brandförsvaret, förskaffa sig såvitt möjligt fullständig och allsidig kännedom om brandförsvaret i länet och medverka vid planläggning och genomförande av civilförsvaret, särskilt i vad angår brandtjänsten samt till sist bland annat bistå kommunerna i länet med råd i frågor rörande brandförsvaret.

Jag vet inte hur många av länsbrandinspektörerna som läst detta. Men en sak, herr talman, är jag säker på. Det är att icke alla handlat efter instruktionen. Man skulle i stället kunna säga, att en del av dem handlat efter det gamla kända receptet: härefter rätter och packer eder! Så har det åtminstone varit hos oss, och så har jag hört att det varit på många håll ute i länen, icke minst från kamrater i denna kammare. Jag vet också, att en del kamrater var på sin ort varit med om ganska spännande uppgörelser med länsbrandinspektörerna. Svenska landskommunernas förbunds tidskrift säger också, att man på kommunalt håll nog har en känsla av att länsbrandinspektörerna varit väl nitiska. Det är en försiktig och hygglig kritik, men då den kommer från det hållet saknar den icke sin stora betydelse.

Man talar ju gärna om sitt eget. Jag skall delvis upprepa vad jag sade i interpellationsdebatten förra gången i denna angelägenhet. Kallelse utgick under fjolåret till ett sammanträde i Markims socken mellan representanter för

Motioner om förnyad översyn av landsbyggdens brandväsen. (Forts.)

fyra kommuner, som det var meningen att sammanföra för att ordna ett gemensamt brandskydd. Det var Markim, Orkesta, Frösunda och Lunda. Nog fingo kommunalmännen, som voro där, den bestämda uppfattningen — som jag för övrigt fått bekräftad vid ett samtal nyss med en av de närvarande kommunalnämndsordförandena — att det icke, när det gällde den nya ordningen, var fråga om någon underhandling. Brandinspektören sade bara ifrån, att så och så skulle det vara. Det tycker jag rimmar tämligen dåligt med instruktionen för dessa tjänstemän.

Det krävdes, att det skulle byggas en brandstation för dessa kommuner med något över 2 100 personer tillsammans, vid Lindholmens järnvägsstation, och att kommunerna där skulle hålla en borgarbrandkår på 16 man. I övrigt skulle det vara den materiel och annat som fordras på ett sådant ställe. Övningar skulle hållas tio gånger årligen; dessa motsvara 160 dagsverken.

Så var det också frågan om branddammur. Man gick icke alls så försiktigt fram, herr Lindahl — om han finnes i kammaren — som herr Lindahl vill att man skall göra. Det talades till och med om att det skulle borras, om det icke gick att få vatten på annat sätt. Det gjordes invändningar, och en av kommunalnämndsledamöterna genmälde att det skulle bli allt för stora kostnader. Även jag tyckte, att detta var alldeles för dyrt. Vi gjorde ett överslag över vad det skulle komma att kosta. Jag ringde sedan upp vederbörande och sade, att detta kunde vi icke rå med; det hela bleve för dyrbart för dessa fyra små kommuner. Dessförinnan hade jag talat vid de ledande kommunalmännen i Vallentuna, huruvida våra tre kommuner Markim, Orkesta och Frösunda — Lunda låg längre bort — skulle kunna få släckningsavtal med den kommunen. På så sätt skulle de slippa billigare undan. Trots att en sådan anordning har stöd av lagen, vann förslaget därom icke någon som helst anklang, utan inspektören sade bestämt ifrån, att det kunde han inte godkänna. Sedan har det kommit fram ett annat förslag, att Lunda skulle utbytas mot Kårsta. Jag gjorde då en ny framställning, att de tre i första hand ifrågasvarande kommunerna skulle få ordna brandförsvaret som de tidigare önskat och att Kårsta skulle få ingå släckningsavtal med Rimbo. Även här sade vederbörande ifrån, att detta icke kunde gå för sig.

Den först föreslagna brandstationen Lindholmen ligger så, att man kan köra dit på tio minuter från Vallentuna brandstation. Lindholmen är en plats, där flertalet av folket har sitt arbete i Stockholm eller på andra platser. Vår brandkår skulle icke kunna mobiliseras förrän senare än Vallentunas. Vi kunde därför inte ha några utsikter att få vår brandkår ut till brandplatsen innan Vallentuna brandkår vore i ordning att rycka ut. Denna synpunkt upptogs emellertid icke utan avvisades av vederbörande.

Herr Lindahl tog upp en sak i motionen, som han ansåg chockerande. Vi hade refererat en landstingsmans från Värmland yttrande. Denne hade icke sagt så som herr Lindahl gjorde gällande, att det vore bättre att låta det brinna. Det ha vi aldrig sagt i motionen heller. Herr Lindahl får vara så god och läsa upp detta ur motionen, om herr Lindahl kan. Men vi ha i motionen omnämnt yttrandet, att det kan bli billigare för kommunerna att betala de skador, som alla bränder i kommunerna skulle åsamka, än att hålla ett brandförsvaret enligt 1944 års lag.

Herr Lindahl! Jag skall be att få bevisa att så verkligen kan vara fallet. Jag begärde hos Stockholms läns brandstodsbolag, där så gott som varje fastighet inom dessa kommuner är försäkrad, uppgift på hur mycket pengar bolaget givit ut i brandskadeersättningar inom kommunerna under 25 år. Jag skall icke nämna delsiffrorna; det skulle bli för långrandigt. Det visade sig, därvid att alla kostnader för de fyra nämnda kommunerna sammanlagt gick

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)

till 2 793 kronor per år i genomsnitt, lika med 15,4 öre per skattekrona. I samband härmed gjorde vi, herr Lindahl, en annan utredning, som är av intresse. Vi togo reda på vad det ungefärligen skulle kosta att sätta upp ett brandförsvar enligt det förslag, som vi kunna få anstånd med enligt utskottets och herr Lindahls mening men som vi kanske ändå slutligen måste genomföra. Jag skall nämna siffrorna till protokollet.

Kostnaderna för dessa kommuner för brandstation och materiel skulle gå till 45 000 kronor, efter en annan beräkning till 60 000 kronor. Efter tre procent ränta på 45 000 kronor skulle det innebära 1 350 kronor årligen. Brandchefens m. fl. löner beräknas till 400 kronor. Borgarbrandkår på 16 man med minst tio övningsdagar à 12 kronor per man och dag kostar 1 920 kronor. Bränsle för brandstationens uppvärmning 400 kronor samt eldning och tillsyn till 650 kronor. Reparationer och underhåll av sprutor, slangar och hus beräknas till 600 kronor, drivmedel och diverse kostnader till 500 kronor. Brand- och eftersyner, två man i 24 dagar à 15 kronor per man och dag uppgå till 720 kronor. Sotning i cirka 460 fastigheter efter fem kronor per fastighet betingar 2 300 kronor, vilket är lågt beräknat, därför att man kan göra det själv. Det blir tillsammans 8 840 kronor. Detta belopp utslaget på 17 610 skattekronor blir 50 öre per skattekrona — herr Lindahl torde observera summan — under det att om kommunen betalt alla brandskador det blivit 15,4 öre.

Nu kanske herr Lindahl eller någon annan gör den invändningen, att det är icke säkert, att man haft så många skattekronor hela tiden, och att det kanske blivit dyrare om man haft lägre antal skattekronor. Men summan i sin helhet har icke kunnat ändras. Därtill en sak, herr Lindahl: om vi ha ett aldrig så fint brandförsvar, förstklassigt och dyrbart, kunna vi icke rädda allt. Den största branden hos oss, den som kostade mest pengar, uppstod i en loge, där man tröskade, och i omedelbar närhet var ett stall och ladugård. Man använde en explosionsmotor. Byggnaden blev i den starka blåsten övertänd på några minuter. Grannar hunno icke dit en gång, än mindre brandkåren. Det var slut med en gång. Det uppväger mer än väl, herr talman, den skillnad som kommer till synes vid den omräkning man möjligen får göra på grund av att vi icke alltid haft samma antal skattekronor.

Nu talar Svenska brandskyddsföreningen om att det brunnit mera senare år och att skadorna ökat från 16 miljoner kronor 1936 till 25 miljoner 1943. Då borde man upplysa om, att under mellantiden i regel brandförsäkringsvärden blivit avsevärt höjda, dels på grund av vissa påtryckningar från brandförsäkringsbolagen, dels på grund av att krigsförhållandena helt naturligt medfört att folk varit rädda för att ha för lågt brandförsäkrat.

På sista tiden har jag haft en del samtal med riksbrandinspektören. Jag fann honom mera tillmötesgående och förstående, än vad en del länsbrandinspektörer synas vara. Jag tror att det skulle vara möjligt att få ett bättre samarbete, om vi hade med honom direkt att göra. Beklagligtvis är det så, att han är tillförordnad. Jag vet ej, vad den ordinarie riksbrandinspektören har för inställning i denna fråga.

För någon tid sedan fingo vi från länsstyrelsen ut ett förslag till brandordning. Det innebar precis samma fordringar för våra fyra kommuner som länsbrandinspektören nämnde. Det säges ifrån, att det skall anläggas branddammar, där så erfordras — det tror jag var uttrycket. Då tänkte jag: vem skall bestämma, om dessa erfordras eller icke? Skall det bli så, att länsbrandinspektören skall bestämma, är jag rädd, att det blir mycket av det slaget och att det kommer att kosta stora pengar. Om det blir statsanslag eller annat gör detsamma; allmänheten skall ändå betala.

En sak, som för övrigt är ganska litet känd, är att vi icke äro skyldiga

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)
att börja anlägga branddammar förrän vi ha utsikt att få statsanslag. Jag tror, att vi få hjälpa till litet var med att sprida den upplysningen bland kommunernas folk. Jag har icke hört, att någon brandinspektör gjort det — kanske det skett på något håll — och jag tror därför att det är säkrast att vi sköta den saken själva.

Vad brandsynen beträffar, så är det ju på det sättet, att brandsyn skall hållas varje år. Skall det behövas, herr Lindahl, att vi hålla brandsyn en gång om året i en socken, där vi känna lokaliteterna så väl? Ha vi gått omkring och hållit syn ett år, äro vi väl alldeles på det klara med att icke några stora förändringar skett till ett annat år. Jag håller före, att den bestämmelsen åtminstone borde uppmjukas, så att syn bara behöver hållas exempelvis vart tredje år, ja kanske endast vart femte år. Med brandsynen äro också förenade stora kostnader, såsom framgick av vad jag nyss anförde här.

Vidare är det en annan sak: hur skola vi kunna klara allting på landsbygden, om allt flera personer bli sysselsatta med sysslor som dessa, som icke äro produktiva men som taga mycket tid i anspråk, när vi icke veta, hur vi skola lösa arbetskraftsfrågan redan under nuvarande förhållanden?

I våra kommuner har länsbolaget för övrigt haft en ingenjör ute för att se på de elektriska anläggningarna. Talet om att anordningarna skulle vara farliga och att det t. ex. visat sig att det förekommer riskabelt utförda kontakter har åtminstone ingen tillämpning på oss. Vi ha nyligen gått igenom allt och sett till, att det varit ordentligt.

I motionen och här anförda synpunkter äro vi icke ensamma om, herr talman. Herr Sveningsson har redan nämnt om en del av vad som uttalas i Svenska landskommunernas förbunds yttrande. Jag skall citera ytterligare litet ur detta.

Först vill jag nämna, att sedan jag interPELLERADE, har jag från kommunal-män ute i landet fått bestyrkt, att uppfattningen på många håll är precis densamma som den jag här gjort mig till tolk för. I Landskommunernas förbunds yttrande, som väl skall vara auktoritativt, säges det bl. a.: »Det har också hänt, att kommunen med länsbrandinspektörens gillande uppgjort förslag till eget modernt brandförsvar, inköpt tomt till brandstation och skaffat byggnadstillstånd för att sedan plötsligt erhålla 'föreläggande', fortfarande vid äventyr av förlust av statsbidrag, av länsbrandinspektören att gemensamt med annan kommun ordna sitt brandväsende.» Jag ber att få fråga kammarens ärade ledamöter, om ni tycka att det rimmar med länsbrandinspektörens instruktion att bistå kommunerna i länet med råd. Mig förefaller det icke rimma alls. Vidare vitsordar förenämnda förbund vår uppgift i motionen, att man på många håll känt oro inför såväl den korta tid, som utmätts för brandförsvarets iordningställande enligt den nya brandlagstiftningen, som de kostnader denna medfört och medför. Sålunda äro vi icke heller i det hänseendet ensamma om vår uppfattning.

Vidare har Svenska landstingsförbundets styrelse yttrat sig. Där sitta erfarna män, bl. a. herrar Fast och Olsson i Mellerud från denna kammare, och de ha ansett, att skäl tala för att lagstiftningen blir föremål för en översyn. De stryka också under, att lagen tillkom under trycket av världskriget.

Jag är som sagt tacksam för utskottsmajoritetens understrykande av departementschefens uttalande i propositionen år 1944, att kraven på kommunerna i förevarande hänseende icke få ställas alltför högt. »Här vore», heter det i utlåtandet, »fråga om ett avvägningsproblem. De utgifter som nedlades å brandförsvaret borde stå i rimligt förhållande till de värden, som skulle skyddas, och till kommunens ekonomiska bärkraft.» Ja, herr Lindahl, jag har nyss läst upp en utredning om hur dåligt det står i relation till de värden, som skola

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)
skyddas. En höjning till 50 öre eller mer per skattekrona tycker jag är synnerligen allvarlig för våra kommuner.

»Vad anginge anläggningar för tryggande av vattentillgången», fortsätter utskottet sitt referat av propositionen, »— branddammar och brandbrunnar — syntes med hänsyn till därmed förbundna kostnader åläggande för kommun att utföra dylika anläggningar i regel icke böra meddelas där ej bidrag till anläggningskostnaden kunde erhållas av staten eller från annat håll.» Detta är ett mycket värdefullt uttalande. Jag är säker om att landskommunerna här-efter komma att stå i betydligt tryggare ställning vid de underhandlingar som komma att föras om deras brandförsvaret med i första hand länsbrandinspektörerna men även med civilförsvardsdirektörerna och länsstyrelserna.

Ehuru jag sålunda erkänner, herr talman, att mycket är vunnet med utskottets uttalande, anser jag ändå av de skäl, som jag nyss anfört och som också Svenska landstingsförbundets styrelse framfört, att en utredning erfordras. Om vi slutligen skola genomföra allt detta enligt lagen blir det alldeles för dyrt för kommunerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket är detsamma som bifall till motionen.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Det kan vara nyttigt, att det säges ett ord från olika håll i denna fråga.

Det är ofta på det sättet, att vi här stifta en lag, som vi tycka är rätt nyanserad och ger utrymme för en smidig tillämpning när den föres ut i praktiska livet. Men sedan blir det vanligtvis så, att när tillämpningen skall ske och övervakning skall verkställas av tjänstemän och inspektörer, det hela blir stelare och mera enkelspårigt än man egentligen från statsmakternas sida menat. Ju mera skiftande de praktiska förhållandena äro, dess värre blir det att få tillämpningen sådan, att den på ett förnuftigt sätt anpassar sig efter förhållandena.

Här ha vi ett verksamhetsområde, där de praktiska förhållandena äro oerhört skiftande. Den svenska landsbygden är alls icke något enhetligt begrepp. Vi ha gott om tätorter på landsbygden. Vi ha industrianläggningar och andra dyrbara anläggningar här och var ute på den rena landsbygden, där brandriskerna äro stora, och det är alldeles klart, att där behöver man lägga ned omsorg på brandskyddet. Men sedan finns det här och var hela socknar med ren ströbebyggelse, socknar i vilka icke ett enda hus är värt 50 000 kronor, där brandriskerna äro små och bebyggelsen spridd, så att någon brandkatastrof i egentlig mening är otänkbar. Jag har träffat kommunalmän från sådana socknar med typisk ströbebyggelse. För dem har genomförandet av denna lagstiftning förefallit vara ett exempel på hur man icke bör stifta en lag. De ha faktiskt icke vetat om, att det behövdes en ny brandlag, innan de fingo dessa meddelanden från Stockholm. Det lär icke kunna bestridas, att dessa gamla erfarna kommunalmän, som ha levat i sin bygd en mansålder, som veta allt vad som hänt där under denna tid och veta hur allt ser ut, ha större kunskap i fråga om behovet av brandskydd i sin bygd än vad riksdagen och regeringen och riksbrandinspektören ha. Nu kunde man visserligen säga, när lagen genomfördes, att skulle krigsförhållanden inträda, stode man inför en fara, av vilken dessa bygders folk icke hade någon erfarenhet. Men i den mån vi nu äro inne i fredsmässiga förhållanden och kunna räkna med att de få vara någon tid bortåt, kunna vi icke hänvisa till krigsrisker, utan vi måste helt enkelt erkänna, att dessa människors syn på saken, när det gäller deras egen bygd, i många fall är värd vitsord gentemot de inspekterande myndigheternas.

Nu har ju utskottet, såsom det framhållits, uttalat sig mycket välvilligt och

Motioner om förnyad översyn av landsbygdens brandväsen. (Forts.)
varit mycket försiktigt. Utskottet säger, att huruvida vederbörande myndigheter här ställt upp för stränga krav på kommunerna undandrager sig utskottets bedömande. Jag tror för min del, att man i vissa fall drivit saken alldeles för hårt, detta icke minst med hänsyn till den nya kommunindelningen. Sedan vi nu kommit igenom krigsperioden kan jag icke se några som helst olägenheter av att saken får vila när det gäller socknar med ren ströbebyggelse. Att såsom herr Lindahl gör påstå, att själva principen om ett allmänt genomfört brandskydd är så värdefull, att man icke kan släppa den, är väl ändå att gå för långt. Värdet beror väl på den praktiska nyttan i de olika bygderna, och om den praktiska nyttan i vissa bygder är obefintlig, är också principens tillämpning i dessa bygder värdelös, så vitt jag förstår.

Jag tror därför, herr talman, att det bör understrykas mycket starkt här i kammaren, att man icke skall tvinga på socknar med ströbebyggelse några rigorösa bestämmelser. Man skall tillämpa lagen generöst och ge rum för de kommunala förtroendemännens mening. För egen del skulle jag helst ha sett, att det hade blivit resning i målet och att man bifallit motionen. Jag förstår emellertid, att inga förutsättningar finnas härför. För min del tror jag, att det var en stor olycka, då riksdagen vid sin återkomst under semestern i juli månad 1944 tämligen hastigt genomförde civilförsvarslagen med alla dess släktingar, ja, hela detta knippe av i många fall illa genomtänkta lagar. Det skulle behövas en omprövning av allt som hörde samman med detta beslut.

Jag har, herr talman, i varje fall velat lägga mitt vittnesbörd till andras om att man icke här bör gå fram alltför hårt mot landsbygden.

Herr **Werner**: Herr talman! Man kan utan vidare ge motionärerna rätt i deras påstående, att lagen tillkom under trycket av det rådande världskriget. Man kan också ge dem rätt i att lagens tillämpning har uppvisat en osmidighet och en stränghet, som medfört oskäligen kostnader för många kommuner, särskilt småkommunerna. Det är alldeles uppenbart, att vad som brustit kanske mindre hänför sig till lagens utformning än till dess tillämpning. Det har från vederbörande brandchefers och brandinspektörers, ja kanske också länsstyrelsers sida icke visats den hänsyn till de olika förhållanden, vilka, såsom påvisades av den siste ärade talaren, råda ute på den svenska landsbygden. Det är detta utskottet velat ge till känna, då utskottet uttalat, att det icke varit lagens mening att skapa fram en schablon, som skall kunna passa överallt i olika orter inom vårt avlånga land. Utskottet har med sitt skrivsätt velat ge direktiv för tillämpningen, vilka jag hoppas skola läsas och begrundas av dem som ha att tillämpa lagen i fortsättningen. Man har emellertid icke velat gå på en revision omedelbart utan att avvakta resultatet av de anvisningar utskottet givit i förhoppning att de skola lända till efterrättelse. Visar det sig, att anvisningarna, som äro mycket försiktigt avfattade och som icke bara ge uttryck åt en välvillig inställning gentemot motionärernas krav utan avse att utgöra direktiv för tillämpningen, icke ha åsyftad verkan, så torde en revision av lagen visa sig nödvändig för att man därmed skall uppnå en smidigare och riktigare anpassning.

I avvaktan på det resultat, som kan väntas av utskottets ställningstagande, ber jag att för dagen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 10 § i förordningen om uttagning under fredstid av vissa förnödenheter för krigsmaktens behov (uttagningsförordning).

Motion om ändrad lydelse av 10 § uttagningsförordningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Ifrågavarande motion är föranledd av det förhållandet, att myndigheten, som i detta fall är arméförvaltningen, under mönstringen av hästar i höstas förbisåg en synpunkt, som är ganska väsentlig, särskilt när det råder sådan brist på arbetskraft som för närvarande. I remissyttrandet säger arméförvaltningen, att man så snart olägenheterna i det påtalade skånefallet förmärktes, blev på grund av skrivelse till Kungl. Maj:t tidpunkten ändrad. Men det är på fler ställen än i Skåne det förhållandet inträffat, att man förbisett de rent praktiska synpunkterna, även om det kanske är uteslutande från Skåne det framförts anmärkningar om saken. Av denna anledning ansåg jag, att det var lämpligt att få en bestämmelse om att en institution borde höras, som toge hänsyn till de praktiska synpunkterna.

Nu finner jag emellertid av arméförvaltningens yttrande, att man inhämtat yttrande från blockmyndigheten. I detta fall är det alltså blockmyndigheten, som saknat det praktiska förstånd som den borde ha haft.

Arméförvaltningen anför, att det kan bereda svårigheter att under beredskaps- och krigsförhållanden först låta en viss institution avgiva yttrande i saken. Jag erkänner, att detta är en riktig synpunkt. Av den anledningen har jag intet yrkande i anledning av motionen. Jag förutsätter, att vederbörande myndigheter, som i fortsättningen skola handha dessa ärenden, beakta de praktiska synpunkter, som det är angeläget att man anlägger, icke minst under dessa tider.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående inrättande av en statlig teaterhögskola.

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II: 325, av herr *Johansson* i Stockholm hade yrkats, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t om utredning och förslag om en statlig teaterhögskola.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 325, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! I den nyss förda debatten yttrade utskottets talesman bl. a., att man sällan sett ett utskott uppvisa ett så välvilligt ansikte, när det yrkat avslag på en motion. Samma slags välvilja har också kommit min motion till del från ett annat utskotts sida. Men jag vill tillägga, att man också sällan sett ett utskott göra en så vacker logisk dubbelsaltomortal med bibehållen välvilja i ansiktet, som när utskottet från motiveeringen övergått till yrkandet.

Första tillfälliga utskottet har hänvänt sig till en rad remissinstanser, bl. a. Svenska författarföreningen, Svenska teaterförbundet, Riksteaterns publikorganisation och dramatiska teaterns styrelse, och alla ha varmt instämt i motionen och yrkat utredning. Ändå kommer utskottet, som självt talar mycket vac-

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)

kert för alla motionens syften, fram till ett avslagsyrkande. Därvid har utskottet tyckt sig finna ett visst stöd i uttalandet från dramatiska teatern, trots att också detta slutar med ett yrkande, att den betydelsefulla frågan göres till föremål för en ingående utredning. Utskottet har särskilt hänvisat till att tidigare en lång rad utredningar sysslat med dessa frågor. Ja, det ha de, och det är väl knappast på något område, som det blivit så litet ull av så mycket väsen. Det enda som blivit resultatet är tillkomsten av Riksteaterns publiorganisation, som är en ganska omstridd företeelse och som icke nått fram till de med utredningarna avsedda syftena, d. v. s. att göra god teaterkonst tillgänglig för hela folket. Riksteatern ger statliga premier åt folk, som i alla fall skulle gå på teatern, medan man icke lyckats nå fram till några nya kretsar. Vad som för övrigt framkommit som resultat av denna utredning är plus minus noll. Utredningen om riksteaterns omorganisation ligger tydligen begravnen hos teaterrådet.

Av de allmänna önskemål i fråga om teaterkonstens ställning, som utskottet angivit i fyra punkter och av vilka teaterhögskolan är den sista, har ju frågan om skapandet av folkteatrar med låga biljettpriser för att ge folkets breda lager möjlighet att ta del av god teaterkonst i alla fall varit föremål för goda initiativ under senare år, men icke på grund av statliga utredningar utan kanske delvis genom impulser från Per Lindbergs storslagna arbete, framför allt genom kommunala initiativ. Som det bästa räknar jag tillkomsten av stadsteatrarna i Göteborg och Malmö, av vilka åtminstone den första tillämpar sådana priser och har ett sådant samarbete med de folkliga massorganisationerna, att den håller på att bli en verklig kommunal folkteater. Den motion jag väckt om en statlig teaterhögskolas skapande är alltså icke fristående från dessa allmänna strävanden utan tvärtom en del av dem. Jag understryker detta särskilt, därför att jag tidigare som medlem av en annan institution, nämligen Stockholms stadsfullmäktige, väckt motion om en kommunal folkteater i Stockholm, vilken motion nu ligger som grund för den pågående utredningen. Denna utredning har accepterat principen, att teatern skall söka hålla priserna på de bättre biografteatrarnas nivå, att den skall mista sin exklusiva karaktär och bli mera tillgänglig för de breda folklagen, att den skall samarbeta med de folkliga massorganisationerna med abonnemang och på annat sätt, och att den på det sättet skall bli en verklig folkteater. Det hade varit lämpligt att söka lösa frågan om skådespelarutbildningen i samband med denna nya utredning, som kommit så långt, att man diskuterar det nya bygget och har tomter på förslag. Där borde man ju kunna finna en möjlighet att ge plats för en teaterhögskola. Den ersätter alltså icke de andra förslagen. Man behöver icke välja antingen-eller, utan det är ett sammanhängande helt.

Utskottet säger, att det föreligger ingen brist på utbildade skådespelare. Detta uttalande skulle vara riktigt, om man skulle räkna dem som utbildade skådespelare, som haft ett par filmroller och sedan kanske, därför att deras roller inom filmen varit någorlunda stora, så att deras namn blivit kända, fått engagemang vid en scen men som vid sina första steg på tiljan närmast väckt medlidande, eller om *de* skola räknas som utbildade, vilka blivit offer för det geschäft de privata teaterskolorna bedriva. Några av dem äro visserligen bra, men de flesta äro rena svindeln, vilket också utskottet och Svenska teaterförbundet understrukt. Jag vägrar emellertid att räkna dessa som väl utbildade skådespelare. Med undantag för dem som kommit från dramatiska teaterns elevskola och ett par, tre av de bästa teaterskolorna ha de alla fått en synnerligen bristfällig utbildning.

Om något år komma vi dithän, att Stockholm får en folkteater med billiga biljettpriser, kanske med annexscen för mera speciella avantgardespjäser och

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)

dessutom annexteatrar i Stockholms omnejd. Då kommer behovet av bättre utbildade skådespelare att göra sig starkt gällande. När vi för huvudstadens vidkommande fått denna centrala scen, som också enligt min mening även i sin repertoar bör följa med tidens dramatik och knyta an till de folkliga organisationerna, komma vi att stå inför problemet om nyrekryteringar av regissörer och goda skådespelare, dekorationsmålare och andra krafter. Då har man bara ett ganska slarvigt utbildat material att tillgå. Jag tycker, att den rätta tidpunkten för en utredning om den i motionen föreslagna teaterhögskolan är just nu. Det föreligger vissa tecken på en kris på filmens område. Speciellt den amerikanska dussinfilmerna har kanske sett sin bästa tid. Det är riktigt, som Carl Björkman nyligen sagt i ett uttalande, att var gång man går och ser på en av dessa filmer har man en känsla av att man sett den hundra gånger, och att man i motsats till när man varit på en bra teater nästan alltid får en känsla av att man råkat i dåligt sällskap.

Jag har personligen, som redaktör för en stockholmstidning, ägnat en del av min tid åt abonnemangsföreställningar på de bättre teatrarna, när det bjudits något värdefullt, vilket tyvärr varit alltför sällan under nuvarande teaterförhållanden. Jag har därvid fått en känsla av det levande och nästan rörande intresse de breda lagren ha för god teaterkonst, när verkligen detta intresse väckes och stimuleras. Har man något sinne för vilken betydande kulturfaktor god teater är, måste man erkänna, att den har något att ge utöver vad filmen kan ge, filmen, som nu är den enda masskonsten. Teatern ger den direkta kontakten mellan skådespelarna och publiken. Om man haft något sinne för teaterns betydelse som kulturfaktor, borde man ägnat denna motion ett större intresse, speciellt som alla instanser som tillfrågats varit ense om att tillstyrka den.

Det säges i utskottsutlåtandet, att man kanske kan vidtaga vissa åtgärder för att stävja de privata skolornas geschäft i ungdomens naiva film- och teaterdrömmar. Det säges, att man kan ge stipendier till dem som gå genom dramatiska teaterns elevskola. Men alla hörda instanser äro ense om att dramatiska teaterns elevskola icke på långt när räcker till. Den tar bara in 9 å 10 elever om året. Utskottet hänvisar till att i teaterutredningens förslag av år 1934 också elevproblemet behandlats. Vi ha emellertid kommit dithän, att dess förslag att omorganisera dramatiska teaterns elevskola i samarbete med operaskolan under musikaliska akademiens styre för närvarande icke har den minsta aktualitet och icke på något sätt ersätter vad vi här föreslagit. I motionen ha vi också kommit med en rad nya uppslag, exempelvis att staten genom tillräckliga stipendier bör se till att också mindre bemedlade begåvningar på detta område kunna få genomgå en gedigen utbildning, och att utbildningen även skall innefatta allmän samhälls- och kulturhistoria, alltså ämnen utöver den direkta utbildningen för yrket.

Då remissinstanserna så enhälligt uttalat sig för motionens syfte och då utskottet självt måst medge, att allt icke är bra beställt på detta område, och då jag måste beteckna utskottets slingringar för att komma fram till ett avslagsyrkande som synnerligen dåligt underbyggda, ber jag, herr talman, att, samtidigt som jag meddelar, att om frågan nu faller, så skall den komma igen, få yrka bifall till motionen.

Herr Ståhl: Herr talman! Herr Johansson började med att säga, att utskottet gör en logisk saltomortal, därför att utskottet, sedan motionen tillstyrkts i en hel rad av utskottet infordrade remissyttranden, icke finner sig kunna tillstyrka motionen. Jag måste säga herr Johansson, att vi infordrat dessa yttranden för att kunna få en hake att hänga upp en bifallsmotivering till hans

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)

motion på, vilken motivering tyvärr icke finns i hans egen motion. Men när vi sedan gått igenom dessa remissyttranden så pass kritiskt, som man måste göra i detta sammanhang, befanns det, att icke heller där fanns någon hållbar grund för att yrka bifall till yrkandet om en utredning av det — jag tvekar icke att säga — ganska lösliga slag, som här är föreslagen. Ett utskott måste väl ändå vara i sin fulla rätt att självt bedöma värdet av infordrade remissyttranden och säga, att utskottet icke anser, att genom dessa framkommit tillräckliga skäl för att på grundval av dem yrka bifall till en motion.

När herr Johansson förklarar, att utskottet slingrar sig för att komma fram till ett avslagsyrkande, måste jag säga, att det yttrandet vittnar om ett ganska underligt sätt att läsa ett utlåtande. I själva verket har utskottet försökt bena upp hela den sammanblandning av de olika teaterfrågor som herr Johansson i sin motion åstadkommit. Vad det gäller är å ena sidan att inrätta en teaterhögskola men å andra sidan också att bygga folkteatrar för att väcka den breda publikens intresse för god teaterkonst. Detta är ju två problem, som icke ha ett dugg med varandra att göra. Herr Johansson har ju också mycket riktigt erkänt, att inrättandet av en teaterhögskola och en teaterakademi icke skulle kunna åstadkomma dessa billiga folkteatrar, som måste vara det stora problemet. Därför har herr Johansson i Stockholms stadsfullmäktige, alltså i ett helt annat sammanhang, motionerat om att bygga en sådan folkteater i Stockholm. Det kan hända, att det, när detta önskemål blir realiserat, blir anledning att återkomma till frågan om en teaterhögskola.

Jag skulle emellertid, herr talman, vilja säga, att det finns ett mycket större teaterproblem, som herr Johansson både i sin motion och här förbisett, nämligen landsortens teaterfråga, som fortfarande är olöst trots de berömvärda men delvis mindre lyckade ansträngningar, som gjorts genom riksteaterns publikorganisation. Det är den stora teaterfrågan för närvarande. Den som något sysslar med detta problem — jag har haft anledning att göra det i egenskap av intresserad medlem i en sådan organisation i en landsortsstad — säger sig snart att man icke med en statlig teaterhögskola löser den nu mest brännande teaterfrågan.

Även i övrigt måste jag tyvärr säga, att herr Johanssons framställning både i motionen och här kännetecknas av en viss brist på sakkunskap. Herr Johansson har tänkt sig en treårig utbildningsanstalt med 30 elever per år. Varje sakkunnig person på detta område säger, att i inget land i världen har man en sådan proportion. Sovjetunionen, som jag antar herr Johansson anser förebildlig även i detta avseende, håller sig i sin teaterutbildning med en elev för varje miljon invånare i landet. Det skulle innebära, att man här i landet skulle ha sex per årsklass i stället för de 30 herr Johansson vill ha. Jag kan upplysa herr Johansson om att vi för närvarande ha åtta elever i den tvååriga kurs, som dramatiska teaterns elevskola har, och det visar sig vara något för mycket. Herr Johansson får förlåta, att man, när man konstaterar denna grad av vederhäftighet, icke på grundval därav kan komma fram till ett tillstyrkande utlåtande, i synnerhet när man dessutom måste konstatera, att själva kärnfrågan, nämligen hur landsortens teaterproblem skall lösas, icke på något sätt är berörd. Det må vara gott och väl med en teaterakademi och teaterhögskola att bygga på den nuvarande mycket trassliga och mycket osanerade utbildningen — jag tillåter mig om denna använda ordet trask, därför att jag tror, att herr Johansson också använde ordet. Men låt oss lösa problemet om denna utbildning först; det kan och bör ordnas och lösas i ett annat sammanhang. Utskottet har här påvisat en annan och framkomligare väg än motionären.

Sedan önskar jag herr Johansson all lycka med hans stora folkteater i Stockholm. Men man bör också ta itu med landsortens teaterproblem, så att vi

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)

kunna överblicka vad den svenska folkteatern kommer att växa till och bli för något. Därefter är kanske tiden mogen för att bygga på de legaliserade utbildningsanstalter, som vi få, med en teaterhögskola. Det är möjligt. Men först då skola vi återkomma till saken. Jag tillåter mig karakterisera utredningskravet i motionen som omoget. Jag tvekar icke att säga det. Jag vill säga, att när man så ofta hör den kritiken framställas utifrån, att man i riksdagen vill utreda alla möjliga och omöjliga saker, delar jag icke den uppfattningen. Jag tror, att de flesta utredningar, som beslutas här i riksdagen, äro i hög grad påkallade. Men skulle vi här följa herr Johanssons önskan och besluta utredning i detta fall, anser jag, att riksdagen skulle göra sig skyldig till att begära en utredning, som är både omogen och opåkallad.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! Jag har aldrig bestritt herr Ståhls och utskottets rätt att yrka avslag på motionen, men jag begär, att man åtminstone skiljer mellan motivering och yrkande i motionen. Jag har yrkat en enda sak, nämligen en statlig teaterhögskola. Jag har som motivering därför anfört vad som är i gång, nämligen byggande av kommunala folkteatrar i Stockholm och omnejd, och vidare anfört denna pågående utveckling som exempel på behovet av utbildat folk från en central skola, icke från djungeln av privata geschäft.

Herr Ståhl ville bestrida min sakkunskap. Jag skall bara erinra om att samtliga fem tillfrågade remissinstanser äro av min mening. Jag hade härom kvällen tillfälle att få varma instämmanden i motionen från Svenska teaterförbundets ordförande Sven Bergvall, från en framstående regissör, Anders Henrikson, från skådespelaren Edvin Adolphson och även från Agne Beijer, vår ende teaterprofessor. Jag vet icke, om herr Ståhl räknar dem som sakkunniga, men jag gör det i alla fall. En av oss har sakkunskapen med sig men det är icke herr Ståhl.

Herr Ståhl anförde vidare, att i Sovjetunionen har man bara en elev per miljon invånare i den stora centrala teaterakademien. Jag vet icke, om herr Ståhl varit i Sovjetunionen. Jag har varit där. Sovjetunionens arbetarklubbar och fabriksklubbar äro ett enda stort komplex av skolor för utbildning av begåvningarna på teaterns område, och den centrala akademi, som herr Ståhl avser, är bara den allra översta överbyggnaden på undervisningen på detta kulturområde, som vi icke ha eller kanske någonsin få maken till här i Sverige.

Herr Ståhl säger, att jag har förbisett landsbygdens teaterfråga. Jag kunde ju ha tagit upp även den frågan i motiveringen till min motion, men jag tyckte inte, att det var nödvändigt att släpa med allt detta för att motivera inrättandet av en teaterhögskola. Men varje initiativ på grundval av 1934 års utredning som herr Ståhl kan komma med skall i mig och min grupp räkna en varm anhängare. Denna sak hänger givetvis samman med den nu föreliggande frågan.

Herr Ståhl påstår tvärsäkert, att de åtta eller nio eleverna årligen från dramatiska teaterns elevskola redan är litet för mycket. Jag har, herr Ståhl, stått i kontakt med gamla elever från denna teaterskola och teaterförbundets sociala sektion, och funnit en alldeles motsatt mening. Jag kan även replikera herr Ståhl med att återge vad regissören Anders Henriksson yttrade, då någon i den förut omnämnda debatten kom med en liknande invändning. Han hade undersökt, hur många som årligen utbildas till skådespelare här i landet, och därvid kommit till siffran 500. Han ställde nu den frågan — och jag låter den gå vidare till herr Ståhl — om det inte vore bättre att 30 av dessa finge en ordentlig utbildning. Och det vore väl inte lyckligt, när stora teaterprojekt stå inför sitt förverkligande, om företagen finge köra i gång utan att ha väl sammansvetsade

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)
och väl utbildade ensembler till de nya programmen, beroende på att riksdagen har avvisat sakkunskapens välmotiverade förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Herr Johansson framhåller, att här i landet årligen utbildas inte mindre än 500 skådespelare, men med alltför dålig kvalitet. Detta är riktigt. Men jag vill påpeka för herr Johansson, att det är utskottet och inte han, som fört fram denna fråga om proletariseringen av skådespelarkåren. Det skall inte heller lyckas för herr Johansson att framställa utskottets utlåtande så, att utskottet skulle ha mindre intresse än herr Johansson för att lösa teaterns nu aktuella mycket svåra och allvarliga problem. Men vad det här gäller är endast frågan, om man skall gå den av herr Johansson föreslagna vägen och utreda frågan om inrättande av en teaterhögskola eller om man inte skall göra det. Det är alldeles riktigt, när herr Johansson framhåller, att det är detta yrkande han har ställt. Om herr Johansson hade ställt ett allmänare yrkande och begärt en utredning om hur man skall komma till rätta med det stora teaterproblemet i landet, kan jag försäkra, att utskottet skulle ha haft betydligt svårare att yrka avslag på hans framställning.

Jag hade tyvärr ej tillfälle att åhöra den av herr Johansson omnämnda diskussionen på Fritt Forum. Men jag läste så noga jag kunde referaten från diskussionen i samtliga tidningar, och jag fann inte i dessa referat argument och stöd för inrättande av en teaterhögskola hos mer än en enda talare. De övriga talarna ställde sig, att döma av referaten, ganska tveksamma till denna tanke och voro i varje fall inte oreserverat med på herr Johanssons linje.

Å andra sidan är det självklart, att teaterns folk, när det föres fram förslag av det ena eller andra slaget i syfte att stödja teatern, gärna nappar på dem, ty man tänker, att det är bättre att något göres än ingenting. För min del har jag den uppfattningen — jag talar på den punkten inte för utskottet, som heller inte har skrivit något om saken — att de undersökningar som vi gjort ge det bestämda intrycket, att om man på grundval av de nuvarande elementära utbildningsanstalterna skulle inrätta en teaterhögskola enligt herr Johanssons förslag, skulle vi försena eller kanske rent av förhindra den sanering av de elementära utbildningsanstalterna, som är mest av behovet påkallad. Jag vill i detta sammanhang understryka ytterligare en synpunkt. Om vi ha en mängd skådespelare, som redan äro eller löpa risk att bli proletariserade, bör det vara ett intresse för alla som intressera sig för teatern, för herr Johansson likaväl som för alla andra, att se till att intet göres som ökar denna risk. Man bör tvärtom tillse, att de skådespelare som komma fram här i landet bli så väl utbildade och ha så hög standard som möjligt, och att de inte bli så talrika, att risken för proletarisering ökar. Allt bör i stället göras för att nedbringa denna risk.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Det var synd att herr Ståhl inte var närvarande vid diskussionen i Fritt Forum utan bara har läst kortfattade referat därifrån. Jag kan intyga, att av det tiotal talare, som voro uppe, representanter för författarföreningen, skådespelarkåren och andra, var det ingen som svarade nej på frågan om en teaterhögskola var av behovet påkallad, utan alla svarade ja. Och redan i remissvaren borde ju herr Ståhl och utskottet ha funnit det stöd för motionen, som de säga sig sakna. Jag har sällan sett, att remissinstanserna varit så eniga i fråga om en framställning som här är fallet.

Herr Ståhl säger, att det gäller att utbygga vad som redan finns. Men herr

Motion om inrättande av en statliga teaterhögskola. (Forts).

Ståhl, dramatiska teaterns elevskola har inga utvecklingsmöjligheter. Dramatiska teatern har överhuvud taget inga möjligheter att utvecklas inom sina väggar. Det vore därför särskilt lämpligt att man nu utnyttjar de möjligheter som stå till buds att åstadkomma denna utveckling inom andra lokaler.

När herr Ståhl sannolikt invänder, att utskottet dock visat på, att man bör sanera de privata teaterskolorna genom att lägga dem under yrkesutbildningsbestämmelserna, och även framlagt en del andra förslag, som äro ganska vaga, vill jag framhålla, att dessa förslag i varje fall inte på något sätt kommit till uttryck i en hemställan från utskottet och då är ju det hela rätt meningslöst.

Herr Ståhl talar om skådespelarnas proletarisering, och han vädjar till mig att man bör tillse, att de som utbildas få en så hög standard som möjligt. Men det måste väl då enligt hans egna ord vara ett förnuftigt förslag, att man skall låta 30 av de 500 skådespelare som årligen utbildas — och dessa 30 kunna säkert få sysselsättning — få en sådan utbildning, som vi kunna stå till svars med.

Herr **Fahlman**: Herr talman! Jag skall först be att få ge det mest oreserverade erkännande åt den tanke som ligger bakom denna motion. Vi önska givetvis litet var, att det utomordentligt fostrande medel som teatern utgör mycket mer än som hittills varit fallet skall tagas i anspråk för fostran av vårt folk. Tyvärr ser det emellertid ut, som om man bedömt frågan om behovet av en teaterhögskola från Stockholms horisont, där teatrarna i regel gå överfulla kväll efter kväll. Herr Ståhl har tidigare berört de förhållanden som äro rådande i landsorten. Jag skulle önska, att herrarna i Stockholm finge en litet klarare inblick i dessa förhållanden.

Det är ju bekant för alla, att teaterverksamheten kostar oerhört mycket, och att det är staten som bekostar av denna verksamhet. En utvidgning av verksamheten skulle alltså bli ganska kostsam för statsverket. Det har här även talats om den proletarisering av skådespelarkåren, som möjligen skulle bli en följd av att man nu inrättade en teaterhögskola. Det råder ingen tvekan om och måste bestämt sägas ifrån, att en ökning av antalet utbildade skådespelare skulle medföra en ökad proletarisering. De skolor, som för närvarande drivas i enskild regi, framför allt här i Stockholm, ha nog i alltför stor utsträckning enskild vinning till syfte. Efter det beslut som riksdagen i år fattat på grundval av en motion angående kontroll över yrkesutbildningen har man emellertid anledning att antaga, att förhållandena skola bli bättre och att det framdeles inte skall utbildas en mängd dåliga skådespelare.

För närvarande torde emellertid det viktigaste vara att fostra en publik för teatern. Här ha de redan bestående teaterföretagen en uppgift att fylla genom att ge god skolteater, men enligt min uppfattning försumma de detta i stor utsträckning. En hel del av de stora teaterföretagen försöka sig nog på uppgiften, men i alltför ringa utsträckning.

Herr Johansson säger, att dramatiska teatern inte har några möjligheter till utbildning. Detta är väl i alla fall att överdriva något. Dramatiska teatern ger ju den förnämsta utbildning som vårt land i detta avseende kan bjuda. Utskottets ordförande berättade nyss i fråga om Sovjetunionen, att man där räknar med att det behövs en elev årligen för varje miljon av befolkningen. Den siffran drygt ha vi även här i Sverige på dramatiska teaterns elevskola. Det är även en annan viktig synpunkt att framhålla i detta sammanhang, och det är att det är av oerhört stort värde för en teaterskola att ha tillgång till en teaterscen. Detta är ju i hög grad fallet med dramatiska teaterns elevskola. Det åskådningsmaterial som där kan bjudas bör vara skolan till den allra största nytta. I närvarande stund ha vi i landet alltför liten tillgång till teater-

Motion om inrättande av en statlig teaterhögskola. (Forts.)
byggnader. Om vi skola utbilda ett större antal skådespelare, förutsätter detta, att landet förser sig med ett större antal teaterbyggnader än vi nu ha.

Här har nu begärts en utredning om inrättande av en teaterhögskola, men detta är nog alltför vittfamnande för närvarande, och jag tror inte, att det skulle vara gynnsamt att för tillfället tänka på en dylik utredning. Jag kan inte annat än instämma i utskottets avslagsyrkande.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Jag vill först rätta ett hörfel hos herr Fahlman. Han talade om att jag skulle ha sagt, att dramatiska teatern inte hade några möjligheter till utbildning. I själva verket talade jag om att den inte hade några möjligheter till *utveckling* inom den nuvarande teaterbyggnadens ram.

Att landsbygdens teaterfråga blivit eftersatt är sant. Utredningsmaskineriets hittillsvarande produkt, riksteatern, är ju ett problembarn av första ordningen. Men vad beträffar yrkandet i den föreliggande motionen är det klart, att en statlig teaterhögskola, även om den ligger i Stockholm, kommer att vara till gagn även t. ex. för den mycket värdefulla scen som vi hoppas skall bli kvar i Hälsingborg, en av de städer som gjort mest på området, trots att man det sista året misslyckades, så att den gamla ensemblen måste skiljas från teatern och en ny pröva sin lycka. En teaterhögskola kommer sålunda hela landet till godo. Och de övriga frågorna beträffande landsbygdens teaterförhållanden kunna vi ju taga upp i andra sammanhang.

Jag begärde ordet närmast för att ännu en gång påvisa, att både herr Ståhls och herr Fahlmans invändningar mot min motion sväva i luften. Motionen innebär inte, att antalet utbildade skådespelare och skådespelarproletariatet skulle ökas. Det är inte alls fråga om detta. Jag är ense med utskottet om att den utbildning som bedrivs av privata geschäftsmakare bör saneras. Det enda som jag föreslagit är, att av alla dem som utbildas skola åtminstone 30 utbildas ordentligt, vilket är något helt annat.

Herr **Fahlman**: Herr talman! Jag ville bara rätta herr Johansson på en punkt. Han talade om att Hälsingborgs teater hade misslyckats. Jag vill inte att detta skall stå oemotsagt. Det förhåller sig snarare tvärtom.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om utredning av frågan angående modernisering, större spridning och eventuellt förbilligande av de statliga publikationerna.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 15.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om utredning angående yrkesskolornas och folkhögskolornas ställning och uppgifter i samhället.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående utredning om införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer.

Motion angående införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Staxäng**: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar en av mig med flera ledamöter av denna kammare undertecknad motion, som går ut på en utredning angående införande av en genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna busslinjer, vidare en ytterligare utvidgning av förmånen att få köpa s. k. veckoslutsbiljetter och slutligen utsträckt giltighetstid för månadsbiljetter för skolbarn.

Utskottet har i sitt yttrande uttalat sig ganska välvilligt trots att det inte ansett sig kunna tillstyrka motionen. Jag skall inte så mycket orda om de två sista punkterna i motionen utan i stället beröra den första punkten, alltså frågan om genomgående taxeberäkning mellan järnväg och busslinje. Denna fråga fördes som bekant inför riksdagen även förra året genom två motioner. Även då avstyrktes motionerna under motivering att denna fråga borde hänskjutas till 1944 års trafikutredning och tagas upp i samband med dess arbete.

Frågan är helt säkert av mycket stor betydelse. När man tog del av de remissyttrandena, som avgivits när denna fråga behandlades förra året, fick man klart för sig, hur rentav chockerande detta nya uppslag verkade på de instanser, som hade yttrat sig, icke minst järnvägsstyrelsen. Jag är fullt medveten om att ett förverkligande av detta förslag kan ha mycket stora återverkningar på t. ex. statens järnvägars ekonomi. Jag anser emellertid, att man trots dessa betydande ekonomiska återverkningar icke kan skjuta undan denna fråga hur länge som helst. Utvecklingen på kommunikationsmedlens område har nämligen gått in i en ny epok. Vi måste följa med i utvecklingen och ta ställning till de nya förhållanden som inträtt. När det förr gällde att tillgodose de olika delarna av landet med kommunikationsmedel så anlade man järnvägar. Men sedan lång tid tillbaka är en utbyggnad av våra trafikmedel efter dessa linjer inte aktuell i samma grad. Man måste nog tvärtom räkna med att järnvägsbyggnadet i stort sett — visserligen med vissa undantag — är ett avslutat kapitel för många år framåt. Utvecklingen har gått fram på andra vägar. Man har slutat att bygga ut järnvägarna och i stället gått in för ett annat trafikmedel. Genom nya busslinjer har man sökt tillgodose de landsdelar, som inte ha kunnat betjäna av järnvägarna. Men genom att dessa landsdelar kommit att genomdragas av busslinjer ha de kommit i en helt annan ställning till samhället och fått mindre hjälp från staten i kommunikationshänseende än de bygder, som ligga intill järnväg. Detta har i många fall blivit en stor belastning för dessa bygder. Även när det gällt en ganska kort kombinerad järnvägs- och busslinje ha frakterna och även passageraravgifterna blivit mångdubbelt större på den del av linjen som trafikeras av buss än på den del som trafikeras med järnväg. Detta innebär en snedvridning när det gäller att tillgodose de olika landsdelarnas trafikbehov. Utvecklingen har rentav gått i den riktningen, att man undan för undan förbättrar befintliga järnvägslinjer t. ex. genom dubbelspår och genom insättande av snabbgående godståg. Men de trakter, som ligga utanför järnvägarnas trafikområde få varken åtnjuta fördelen av det billigare fortskaffningsmedel, som järnvägarna utgöra, eller bli delaktiga av andra förbättringar, som införas på järnvägarna. Det var av denna anledning som motionärer från olika håll förra året begärde, att en utredning om denna fråga skulle komma till stånd. Jag böjde mig för min del för det beslut, som tredje tillfälliga utskottet förra året kom till, då utskottet hänvisade till 1944 års trafikutredning. Jag

Motion angående införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer. (Forts.)

ville för min del avvakta det resultat, till vilket denna utredning kunde komma.

Det är dock ett par omständigheter som gjort, att vi nödgats komma igen med vår motion i år. Det var dels de ganska negativa yttrandena från remissinstanserna förra året och dels utskottets ovilja att yttra sig tillräckligt positivt i själva sakfrågan. Vi önskade att utskottet mera positivt skulle uttala sig för den princip, som vi förde fram. Jag tycker, att utskottet har yttrat sig betydligt välvilligare i år. Utskottet säger klart ifrån, att det anser »den i motionen väckta frågan om införande av dylik taxeberäkning förtjänt av uppmärksamhet.» Jag skulle i likhet med en talare i första kammaren önska, att utskottet yttrat sig ännu välvilligare.

Det är ytterligare en omständighet som gör, att jag inte kommer att ställa något yrkande i dag. Jag tycker nämligen att remissyttrandena i år ha fått en mera positiv prägel än föregående år. Inte minst järnvägsstyrelsen har yttrat sig ganska välvilligt, om ock inte så positivt som man skulle önskat. Järnvägsstyrelsen uttalar — jag citerar här utskottsutlåtandet — »att styrelsen för sin del ingalunda vill motsätta sig att en utredning *sedermå* kommer till stånd; styrelsen finner det fastmer självfallet, att i motionen framförda önskemål och synpunkter böra upptagas till prövning och ägnas vederbörligt beaktande vid de undersökningar beträffande kommunikationsväsendets planering på längre sikt, vilka enligt styrelsens mening böra igångsättas, sedan trafikutredningens — på den närmare efterkrigstidens förhållanden inriktade — arbete slutförts.» Jag skulle dock vilja beklaga, att järnvägsstyrelsen delar upp utredningen i olika stadier på ett sådant sätt, att den sätter utredningskravet beträffande gemensam taxeberäkning liksom i efterhand. Jag tycker i alla fall, att järnvägsstyrelsen ställt sig ganska positiv till frågan, då den dock accepterar en utredning och anser en sådan ganska behövlig.

Det är även en annan omständighet, som fört denna fråga framåt. 1944 års trafikutredning har i sitt yttrande till denna motion rekommenderat, att man praktiskt borde pröva sig fram till en lösning av frågan redan nu genom att på något särskilt ställe införa en genomgående taxeberäkning och på det sättet samla erfarenheter. Jag skulle i detta sammanhang vilja uttala, att dessa försök inte böra göras i det syftemålet, att om man därvid skulle komma fram till vissa ekonomiska kalkyler, som kanske verka nedslående, man skulle ta detta till intäkt för att hindra ett godkännande av själva principen. Jag skulle beklaga om så skulle bli förhållandet. Man måste hålla fast vid målet, nämligen att komma fram till en genomgående taxeberäkning. Sedan må man gärna genom ett isolerat försök skaffa sig erfarenhet men inte på det sättet, att man därigenom för frågan ur världen, utan man bör verkligen söka komma fram till vissa erfarenheter om på vilket sätt en dylik taxeberäkning skall byggas upp. Jag är själv väl medveten om att en sådan inte kan införas generellt utan endast vid vissa billinjer, som äro mera nödvändiga än andra eller framför andra tillgodose vissa landsdelars behov.

Jag kan icke heller undgå att beröra ett uttalande som handelskamrarnas nämnd gör i sitt avstyrkande remissvar. Det heter där: »Den av motionärerna föreslagna taxeberäkningen gynnar därjämte den inom statsförvaltningen allmer påtagliga tendensen att undvika att visa vad olika rörelsegrenar verkligen kosta, vilket i sista hand måste leda till en förtäckt subvention i en eller annan form.» Jag är för min del fullt på det klara med att man kan gå för långt på subventionslinjen och att man helst bör söka undvika densamma. Men man skall inte handskas med detta ord i onödan, som man faktiskt gör, när man i detta fall talar om en förtäckt subvention. Jag skulle vilja fråga: är man beredd att

Motion angående införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer. (Forts.)

tala om förtäckt subvention när det gäller vissa järnvägslinjer på statens järnvägar, som inte alls visat sig vara bärkraftiga men som dock trots allt ha måst trafikeras för att gagna vissa orter? Jag tror också att det ställer sig svårt att tala om förtäckt subvention när det gäller vårt vägväsende. I sådana här fall bör man nog begagna ordet subvention med en viss försiktighet.

Som jag nämnde för en stund sedan ämnar jag inte här framställa något särskilt yrkande om bifall till motionen, då jag med ledning av utskottets utlåtande finner att frågan avancerat framåt. Jag kan i förbigående nämna, att det på vissa håll råder så pass stort intresse för denna fråga, att man rentav tillsatt landstingsutredningar för att taga upp detta spörsmål till undersökning. Därför går det nog inte att stoppa denna fråga, utan den måste så småningom föras fram till en lösning.

Jag har endast velat framföra dessa synpunkter och har, herr talman, intet yrkande.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag skulle helst ha velat stödja ett bifallsyrkande till herr Staxängs motion. Men när motionären själv anser, att man kan uppnå det syfte som han har avsett med sin motion på annat sätt, skall även jag nöja mig med att understryka vikten av att den ifrågasatta utredningen i denna fråga kommer till stånd så snart som möjligt.

För de nordligaste landsdelarna är denna fråga av alla största aktualitet. Bussförbindelserna äro nämligen inom betydande områden de enda kommunikationer som finnas, och befolkningen inom mera avskilt belägna trakter har under många år dragits med de olägenheter, som äro förbundna med det nuvarande systemet. Dessa busslinjer ha nämligen tillkommit utan tillräckligt samarbete de olika företagen emellan. Det råder därför nu ett fullständigt virrvarr beträffande trafiktider, taxeförhållanden o. s. v. Den av dessa busslinjer berörda befolkningen har fått sina levnadskostnader ganska väsentligt ökade genom de brister, som råda i fråga om kommunikationerna. Framför allt när det gällt frakter och transporter av skrymmande gods har det varit fullständigt odrägliga förhållanden i de områden i Norrbotten, som inte ha järnväg. För trafikanterna har det varit mycket bristfälligt ordnat i fråga om väntkurar, magasin för gods och sådant.

Av dessa olika anledningar tillsatte Norrbottens läns landsting i fjol en utredning, som fick till uppgift att verkställa en allmän översyn över och komma med förslag om hur man bättre skulle tillgodose dessa områden med kommunikationer. Utredningen gällde inte bara de busslinjer, som ha direkt anknytning till järnvägar, utan busstrafikerade linjer överhuvud taget. Utredningen har kommit till det resultatet, att just sådana olägenheter råda, som bland annat påtalats av motionärerna och som jag nyss påpekat. Den norrbottniska utredningen har ansett, att man näppeligen kan åstadkomma en bestående förbättring på annat sätt än genom att förståtliga hela busstrafiken i de stora områden, som ligga mellan Tornedalen och Malmberget i Norrbotten. Eventuellt skulle statens järnvägar kunna övertaga ledningen av bussnätet där. Utredningen är nu avslutad och resultatet kommer att översändas till regeringen och Norrlandskommittén. Det blir alltså ytterligare ett bidrag till belysning av den fråga som motionärerna fört på tal.

Dessutom har länsstyrelsen i Norrbotten för några veckor sedan till regeringen framfört synpunkter och förslag, som i huvudsak äro desamma som kommit till uttryck i landstingsutredningens yttrande. Alla som direkt känna till bristfälligheterna i det nuvarande systemet äro följaktligen mycket angelägna om att en ändring så snart som möjligt skall komma till stånd. Jag hop-

Motion angående införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer. (Forts.)

pas också att herr Staxängs motion och det utskottsuttalande, som nu föreligger, skola bidra till att denna fråga forceras fram så mycket som möjligt. Jag vill i det hänseendet understryka vad herr Staxäng nyss har sagt. Inte minst för utvecklingen av näringslivet i Norrland och kanske framför allt i Norrbotten är detta en mycket viktig fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckta motioner dels angående utredning av frågan om ett enhetligt pris inom hela landet för flytande drivmedel till motorfordon, dels angående utredning om utjämning av de avståndsbestämda prisvariationerna i fråga om flytande motorbränsle, dels ock om utredning angående ett enhetligt pris på flytande motorbränsle.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Vigelsbo**, som anförde: Herr talman! Under de senaste åren har i ett flertal fall inträffat att från Salberga sinnessjukhus i Västmanlands län försöksutskrivna patienter blivit mantalsskrivna i de kommuner där de vistas som försöksutskrivna. Vistelsekommunerna ha som regel överklagat angivna mantalsskrivning, men utan resultat. Numera föreligger ett flertal fall, där utslag meddelats från såväl Västmanlands läns länsstyrelse som kung. kammarrätten, där emellertid vederbörande kommuners besvär lämnats utan avseende. Patienterna bli följaktligen mantalsskrivna, för att senare, efter ett understödsfritt år, även erhålla hemortsrätt. Inträffar därefter en så väsentlig försämring i patientens tillstånd att han måste återföras till sjukhuset, blir det den nya hemortskommunen som får taga det ekonomiska ansvaret för bemålde patients fortsatta vård.

Härovan berörda förhållanden innebära för kommuner belägna omkring sjukhusorten ekonomiska risker av betydande mått. Möjligheten att hemsända en försöksutskrivna patient till hans hemortskommun synes enligt sakkunskapen ej föreligga, då man genom ett sådant förfarande riskerar att vederbörande genom att återförenas med sin tidigare miljö drabbas av återfall i sjukdomen. Då dessutom en försöksutskrivna patient även efter försöksutskrivningen kvarstår under sjukhusets översyn och kontroll, har det befunnits nödvändigt att försöksutskrivningsorten förläggas så nära sjukhuset som möjligt för att kostnader och övriga olägenheter i samband med övervakningen ej onödigtvis skola förstoras. Detta innebär sålunda att ett mycket stort antal patienter komma och kommer att försöksutskrivnas i sjukhusets omedelbara närhet, i de kommuner som ligga närmast och lämpligast till.

Kommunerna omkring Salberga sinnessjukhus' förläggningssort Sala se sålunda med anledning av angivna förhållanden med mycken stor oro på de ekonomiska risker som härmed uppkomma. I ett fåtal fattiga landsbygdskommuner kring Sala äro för närvarande inte mindre än ett 30-tal patienter försöksutskrivna, vilka man samtliga befarar få mantalsskrivna i deras nuvarande vistelsekommuner. Dessutom är det för närvarande 80 patienter utskrivna i familjevård i dessa kommuner, av vilka man också kan påräkna att en hel del

Interpellation. (Forts.)

komma att försöksutskrivnas med ytterligare risk för mantalsskrivning och senare hemortsrätt.

Med anledning av angivna förhållanden hölls den 3 januari i år ett sammanträde i Sala med representanter för sex av de närmast staden belägna kommunerna — de kommuner som hårdast drabbats av dessa förhållanden och vilka även för framtiden löpa den största risken — vid vilket man dryftade de åtgärder som lämpligast borde vidtagas. Härvid framfördes bland annat tanken på att kommunerna skulle, om en ändring i angivna avseende ej vore att påräkna, stoppa mottagandet av dessa försöksutskrivna patienter. Ett sådant steg från berörda kommuners sida, vilket dock av ekonomiska skäl kanhända visar sig bli ofrånkomligt, skulle för det allmänna och även för sinnessjukvården komma att medföra mycket svår bemästrade problem. Patienterna kunna av redan angivna skäl ej återsändas till sina hemorter, av utrymmesskäl kunna de ej kvarhållas på sjukhuset, ur sjukvårdande synpunkt är ej heller lämpligt att så sker. Patienterna kunna ej heller med fördel spridas ut på ett alltför stort område; bristande personaltillgång och kostnadsskäl lägga härvid svåra hinder i vägen för övervakningen. Återstår så endast möjligheten att vädja till de närmast sjukhuset liggande kommunernas och deras medborgares beredvillighet att taga sig an dessa familjevårdspatienter. Detta har också skett, och efter vad jag har mig bekant har ett mycket gott förhållande varit rådande mellan ortsbefolkningen och sjukhusledningen. Vakna och målmedvetna mantalsskrivningsjurister i vederbörande patienters hemkommuner ha emellertid kommit underfund med att man på detta sätt enkelt kan undkomma att för framtiden draga försorg om dessa utan i stället kasta hela trycket av denna ekonomiska belastning över på fullständigt ovidkommande kommuner, ett litet fåtal sådana, belägna i sjukhusets närhet, vilka beredvilligt ställa sina hem till förfogande för denna sjukvårds ändamålsenliga genomförande. Då man från sakkunnigt håll förklarar, att familjevården och försöksutskrivningen är en så viktig detalj i denna sjukvård, att den överhuvud taget ej kan undvaras, vore det beklagligt, om man med utnyttjande av mantalsskrivningsförordningens bokstavsmässiga innehåll skulle äventyra hela denna vårdform såsom sådan.

Med hänvisning till vad nu anförts hemställer jag härmed, herr talman, om andra kammarens medgivande att få till statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, hur mantalsskrivningsförordningen i detta fall på ett för de drabbade kommunerna olyckligt sätt utnyttjas, samt

ämnar herr statsrådet med anledning av påtalade förhållanden vidtaga i densamma erforderliga ändringar, och hur snart kunna dessa i så fall vara att förvänta?

Denna anhållan bordlades.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till konstfackskolan;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad och Stockholms läns landsting för uppförande och drift av en medicinsk tuberkulosklinik och en thoraxkirurgisk klinik vid karolinska sjukhuset;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till omkostnader för lagring m. m. av gengaskol genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till vissa byggnadsarbeten för länsstyrelserna m. m.;

nr 116, i anledning av väckt motion angående utredning om byggande av väg från Sädvaluspen till Graddis;

nr 117, i anledning av väckta motioner angående en omprövning av räntan å vissa ur statens pensionsfonder beviljade äldre lån;

nr 118, i anledning av väckta motioner om utredning rörande behovet av vissa anslag, som beviljats under krigsåren men ännu icke tagits i anspråk;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om nedsättning av postportot för vissa bokförsändelser; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om viss ändring i och en allmän översyn av förordningen angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 32, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande i utskottets utlåtande nr 31 framlagt förslag rörande försäljning av Havstena nr 7 Grubbagården och Havstena nr 9 Storegården i Skövde stad;

nr 33, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 5 § 2 mom. lagen om rätt till jakt;

nr 34, i anledning av väckt motion angående översyn av bestämmelserna i lagen om rätt till jakt m. m.;

nr 35, i anledning av väckta motioner om införande av enhetliga ordningsföreskrifter vid slakterierna i samband med obligatoriskt köttbesiktningstväng;

nr 36, i anledning av väckt motion om utfärdande av en förordning därom att hästs ålder skall vara offentligt känd och angiven;

nr 37, i anledning av väckta motioner angående utredning om effektivisering och utvidgning av kontrollföreningsverksamheten;

nr 38, i anledning av väckta motioner om anslag till anordnande i lantbruksstyrelsens regi av försök med gödsling av salta fiskevatten;

nr 39, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund;

nr 40, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande bidrag till byggnadsarbeten vid anstalter för lägre lantbruksundervisning;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 42, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i grunderna för statsbidrag till jordbrukets yrkesskolor; och

nr 43, i anledning av väckt motion om gottgörelse åt jordägare i Kumla m. fl. socknar för förluster, åsamkade av Sagåns översvämning år 1944; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om återinförande genom postverkets försorg av utbärning av värdepost samt angående utredning av frågan om återinförande av värdebrevbäringen.

§ 20.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 189, till Konungen angående användande av riksbankens vinst för år 1945.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.31 em.

In fidem
Gunnar Britth.
